

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 4. ČERVENCE 1934

Za Kč 2.—

Po karlovarské letecké katastrofě

Katolictví v boji

DR. ALFRED FUCHS

Vůdce soudobé architektury v ČSR

J. K. ŘÍHA

Hrdina svého věku

ALICE RÜHLEOVÁ-GERSTELOVÁ

Kapitola o hodnotách

KAREL ČAPEK

Chráníme opravdu demokracii?

Ukřižovaný — Germanofilové jací vlastně jsou — Karabáč na soukromé
úřednictvo — Právní bezpečnost — ale i spravedlnost
VDP s druhého hlediska

BANKA ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ v PRAZE II., na Poříčí

Telegramy: LEGIOBANKA
Telefon serie: 265-5-1, 301-4-1
Akciový kapitál: Kč 70.000.000.—
Reservní fondy: Kč 100.000.000.—
4 místní expositury — 5 sezonních
směnárén — 24 odboček
VŠESTRANNÁ BANKOVNÍ SLUŽBA

Pravá tvář hitlerismu

zrcadlí se v knihách

LIONA FEUCHTWANGERA

ÚSPĚCH

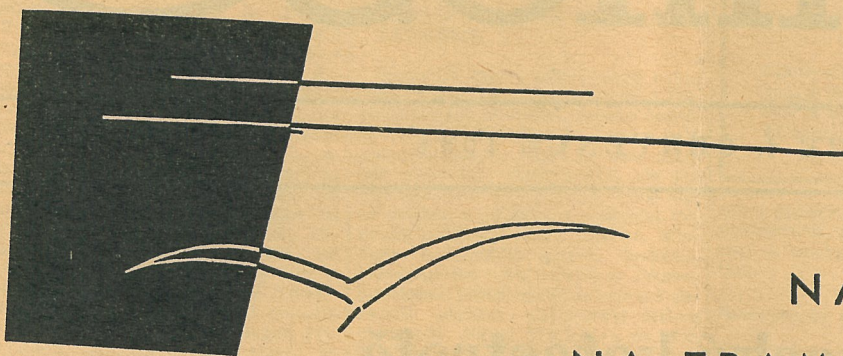
2 svazky

986 stran. Brož. Kč 59.—, váz. Kč 89.—

OPPERMANNOVI

424 stran. Brož. Kč 45.—, váz. Kč 57.—

U KNIHKUPCŮ. FR. BOROVIČKY — PRAHA

NA DOVOLENOU

NA CESTY

NA TRAMP

NĚKTEROU Z TĚCHTO KNIH:

Eduard Bass: Klapzubova jedenáctka
brož. Kč 15.—, váz. Kč 27.—

Divoký život Alexandra Staviského
brož. Kč 18.—

Karel Čapek: Povětroň — Román
brož. Kč 22.—, váz. Kč 32.—

Josef Čapek: Stín kapradiny — Román
brož. Kč 24.—, váz. Kč 39.—

K.M. Čapek-Chod: Kašpar Lén mstitel — Román
brož. Kč 21.—, váz. Kč 36.—

V. Drnák: Hlavou proti zdi — Román
brož. Kč 29.—, váz. Kč 39.—

U KNIHKUPCŮ
FR. BOROVIČKY
P R A H A

Josef Hora: Hladový rok — Příběh města
brož. Kč 27.—, váz. Kč 37.—

Stanislav K. Neumann: Zlatý oblak — Román
brož. Kč 39.—, váz. Kč 49.—

Jindřich Plachta: Pučálkovic Amina
brož. Kč 15.—, váz. Kč 25.—

Karel Poláček: Muži v offsidu — Román
brož. Kč 35.—, váz. Kč 47.—

Rada a Žák: Dobrodružství šesti trampů
brož. Kč 28.—, váz. Kč 40.—

Olga Scheinpflugová: Dvě z nás — Román
brož. Kč 35.—, váz. Kč 47.—

Fráňa Šrámek: Bouřky a duhy — deva-
tenáct próz brož. Kč 28.—, váz. Kč 40.—

A. M. Tilschová: Gita Turaja — Román
brož. Kč 45.—, váz. Kč 60.—

Hugo Vavris: Lelíček ve službách
Sherlocka Holmesa
brož. Kč 15.—, váz. Kč 27.—

Jan Welzl: Ledové povídky
brož. Kč 25.—, váz. Kč 37.—

OBSAH 26. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: JAROSLAV STRÁNSKÝ: K případu profesora Krohy. — MILOŠ VANĚK: Sověty a nová evropská konstelace. — OTTO RÁDL: Osm režisérů hledá film. — RED. JOSEF LAUFER: Retrospektiva od mikrofonu. — Jest ministerský předseda vinen? — Tvor na vyhynutí. — Malí lidé o velkých problémech. — K fiasku „Pražského jara“. — Parlament se nenapravuje. — Střední a vysoké školy.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVIČKY V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 19301-24-VI z 10/1 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 4. ČERVENCE 1934

ČÍSLO 27

Po karlovarské letecké katastrofě

Smrt tří lidí v troskách dopravního letadla na karlovarském letišti se druží k řadě leteckých nehod, periodicky stíhajících světové dopravní letectví. Čas od času prochází světovým tiskem zpráva o smrti několika lidí, svěřivších se letadlu, ještě není zapomenuta katastrofa Devoitinova letadla Smaragd ve Francii, katastrofa letadla amerického, jež ztroskotalo v bouři a řada větších a menších nehod jiných. 26. června ztroskotalo letadlo československé. Je to druhý případ, kdy zaniklo tragickým způsobem naše letadlo. Po letadle OK-FOR přichází letadlo OK-ADB na důkaz, že ani naše letectví nemá být ušetřeno stínů. Nehoda tragická nejen tím, že postihla umělce světového jména a s ním i jednoho z nejlepších našich letců, ale i tím, nebo snad především tím, že v zápětí po pádu letadla počínají proskakovati zprávy, že neštěstí bylo předvídáno a neodvráceno. Mnozí se hlasy zkušených a nejzkušenějších, že letadlo, jež ztroskotalo a pohřbilo tři lidi, bylo vadné a neschopné letu za těžších povětrnostních poměrů, že se dokonce o těchto vadách vědělo a nezabránilo se létání se strojem, ohrožujícím životy i pověst našeho letectví, dosud s takovou měrou štěstí uchráněného smrtelných katastrof.

V úterý dopoledne, těsně před prudkou bouří, přiletěl do Prahy letadlem Lufthansy z Vídně Max Pallenberg na cestě do Karlových Varů. Byl zde očekáván, měl sjednána tři pohostinská vystoupení v městském divadle. Každoroční host města, vítaný a očekávaný zástupcem tradičních hostů, jedna z význačných postav lázeňské sezony. Není třeba mnoho mluvit o Pallenbergovi, ví se, kdo to je, či dnes už: kdo to byl. Krátce po letadle vídeňském přistává na letišti stroj státních aerolinií z Bratislavy. Je v něm cestující, který má stejný cíl, jako Pallenberg, finský textilník Mojžiš Skurnigg z Helsinky. Normální letadlo s poštou však již do Karlových Varů odletělo. Aerolinie čijí obchod a nemíní ztratit dva cestující. Krátké vyjednávání a za souhlasu obou cestujících vypraví společnost letadlo zvláštní, jež oba odveze do Karlových Varů. Na letišti stojí stroj OK-ADB, který právě přiletěl z Bratislavy. Třímotorový celokovový jednoplošník, původně pro pět cestujících, výrobek vojenské továrny na letadla, typová značka Š-32. Budeme ještě mít příležitost mluvit o tom stroji více. Po stručné prohlídce draku a motorů, víc formální než pečlivé, najíždí letadlo na start. Ještě trochu prší, viditelnost jest pramizerná a z mraků občas přicházejí krátké ostré poryvy větru. Nasedá se, Pallenberg, Skurnigg, konečně pilot, Karel Tomíček. Několik slov o něm: narodil se v roce 1900. Na konci války narukoval a z vojny již odešel přímo do československé armády. Prodělal po několika letech pilotní výcvik, létal od 1923 do 1926 s vojenskými stroji a dobyl si tu dobré pověsti jako letec-akrobat. Koncem roku

1926 odchází z vojny a za krátko si našel místo u státních aerolinií. Nebyl hned pilotem. Po celý rok 1927 je v Bratislavě jako šofér autokaru, vozí cestující na letiště a občas, spíše neúředně se dostane na stroj, který je třeba po nějaké úpravě zalétávat. Teprve po roce se dostává k letadlům. Přichází do Prahy a žení se. Jeho osobní poměry jsou dobré. Roční příjem pilota je kolem 30.000 Kč ročně, s možností dalšího vzestupu až nad 42.000 Kč. Toho dosahuje v roce 1930. V tom roce se mu narodil syn a Tomíček si v Čakovicích, odkud pochází jeho žena, staví spolu se švakrem rodinný domek. Je na konci obce a z oken zadní fronty je vidět na čakovický hřbitov. Nyní tam již leží v novém hrobě při stěně hřbitova. Pomníkem jsou mu zatím vadnoucí věnce pilotů a přátel.

Letadlo OK-ADB mělo prý dlouhý a těžký start a nepříjemnou cestu v poryvech větru pod nízkými mraky. Nemohlo vysoko a letělo sotva 70 metrů nad zemí po celou trať. O průběhu letu není zpráv, protože letadlo neveze radiotelegrafistu. Zůstal tak uchráněn čtvrtý život a proto ani nemůžeme litovat toho nedostatku. Připomínáme jen, že podle mezinárodního předpisu třímotorová letadla s cestujícími mají telegrafistu mít na palubě. Letadlo má vedle pilota pro něho místo i zamontované přístroje. V poslední době však letadla aerolinií bez telegrafisty létají často a zejména tak létají stroje Š-32. Důvod: letadlo je i bez telegrafisty přetížené a telegrafistů je u společnosti málo. Od roku 1933 proto přicházejí stále, opakované oběžníky pilotům: učte se morseovku, abyste za letu mohli obsluhovat vysilačku. Nikdo z pilotů se však nevyučil, přirozeně, starostí pilotovou je létat a ovládat stroj. Piloti se nepropůjčují racionalizačnímu dumpingu. Výsledek je, že mnoho letadel je za letu beze spojení se zemí, ač přístroje na palubě jsou, není však nikoho, kdo by je mohl obsluhovat. Dosud se nic zlého nestalo a tak se létá až... Až se ucho utrhlo. Proto je také poslední let Tomíčkův zastřen tajemstvím, jež nikdy nebude rozřešeno.

Jak letadlo ztroskotalo.

V 11.25 odlepil se stroj z pražského letiště. Byl ohlášen z Prahy radiem letišti v Karlových Varech a byl tam očekáván. Ve 12.15 se objevuje stroj na obzoru karlovarského státního letiště v Olšových Vratech. Vynořil se nad malým lesíkem ve výšce asi 30 metrů a mířil přímo ke startovní ploše letiště. Bývá zvykem, potvrzeným i v předpisech, že letadlo má nad cílovým letištem vykonat kruh, aby se pilot dokonale orientoval před dosednutím na zem. Tomíček však tento kruh nevykonal. Zůstane navždy tajemstvím, proč nasadil k přistání přímo, bez zakroužení. Zůstává zjištěno, že ještě nad lesíkem, u jeho konce uzavřel plyn a počal klesat. Ve chvíli, kdy se letadlo obrátilo k zemi, stroj vykonal esovitou smyčku pod tlakem kormidla. Rozchází se mínění, zda tato smyčka byla manévrem či nedobrovolným zakolísáním stroje již ochroměného. Zde je třeba malého výkla-

du: Rychlé, hlavně vojenské stroje někdy, musejí-li přistávat na krátké ploše a nemají-li času kroužit, si sedají dosti brutálním nikoli však neobvyklým manévrem, zvaným swich-tail. Ten se dělá tak, že pilot prudkými výkyvy směrového kormidla ubere letadlu rychlost. Stroj při tom vykoná esovitou zatáčku a teprve bezprostředně před dosednutím se srovná do přímého směru, aby si, jak piloti říkají, „sedlo před sebe“. Takové přistání se podniká tehdy, je-li pilot „dlouhý“, to jest, cítí-li, že by běžící stroj neubrzdil před koncem letiště a dělá se s letadly, jež jednak mají vysokou přistávací rychlost, jednak, a to je důležité, mají-li velkou schopnost klouzání. Není-li schopnost klouzání dosti značná, to jest není-li koeficient kolem 5°, pak se letadlo může ostře propadnout a tvrdě sednout na podvozek. Ani takové sednutí však není katastrofální, stane-li se na rovné ploše letiště a nanejvýše se poškodí podvozek, nebo se letadlo až po dopadu postaví na nos.

Tomíčkovu letadlo tedy před zkázou vykonalo smyčku. Svědci z letiště praví, že směrové kormidlo vykonalo tři výkyvy na strany a bezprostředně po třetím výkyvu ztratilo kormidla. Ve výši se oddělila od trupu jak kýlová plocha, tak směrové kormidlo a oba kusy dopadly na zem kus od sebe, asi 150 kroků od místa, kde letadlo ztroskotalo. Dosud se neví, zda strhlo kormidlo kýlovou plochu či naopak. Letadlo, zbavené kormidel se pak obrátilo hlavou k zemi a počalo střemhlav padat. Při pádu podle jednoho svědectví vykonalo otáčku o 90°, podle jiného o 270° podle podélné osy, padlo na hlavu a po odskoku dopadlo na znak, naprosto rozbité. Podle svědků pilot Tomíček ve chvíli pádu se ještě pokusil stroj vyrvat z vývrtky plným plynem, nepodařilo se mu to však a ještě před dopadem uzavřel přívod benzínu. Jen proto se rozbitý stroj nevzňal. Vyšlehl jen krátký plamen z motorů, jenž však okamžitě sám uhasl, aniž poškodil stroj.

Jak řečeno, jedna část svědků praví, že pilot Tomíček chtěl před přistáním ubrzdit stroj S-manévrem. Důvod by proto měl, karlovarské letiště je velmi krátké. Proti tomu však praví jiní letci, kteří znají jak letiště, tak i stroj ADB, něco jiného. Ti říkají, že pilot nemusel stroj brzdit, protože má krátký doběh a sedne i na velmi malé ploše, protože má poměrně velmi malou přistávací rychlost, úměrnou velmi malé cestovní rychlosti. Ti považují za pravděpodobnější, že esovitá smyčka vznikla následkem prudké vibrace kormidla, zasaženého postranním porывem větru. Kormidlo se vychýlilo stranou a v zápětí kmitlo na opačnou stranu. Pilot se snažil stroj srovnat vyšlápnutím kormidla zpět, v té chvíli se však kormidlo i s kýlovou plochou oddělilo od trupu, a zmrzačený stroj, tlačенý již k zemi, pozbyl rovnováhy a jen tím poslechl sklopeného výškového kormidla a obrátil se na hlavu. Ani v této situaci prý ještě nemusí být dobrý stroj ztracen a dá se vyrovnat, ovšem jen dobrý stroj a za dobrých podmínek. Ani to, ani ono nebylo. Byl jen dobrý pilot, co však podnikl přesně k záchraně v poslední vteřině, není a nebude známo. Ví se jen o pokusu vyrvat stroj z vývrtky motorem a o jeho nezdaru. Na místě autoritativním se vyskytlo mínění, že vlastně katastrofu zavinil pilot sám. Názor vychází z přesvědčení, že zkázu zavinilo ubrzdění a ztráta rychlosti až k takovému snížení vztlaku, že stroj se musel propadnout. Letadlo prý muselo ztros-

kotat i kdyby bylo neztratilo kormidlo. Je lépe nepolemisovat s názorem, který má odvalu svalovat vinu na mrtvého letce a vzbuzovat dojem, že evidentní příčina katastrofy — utržení kýlu a kormidla — je vlastně nevinným průvodním zjevem. Rovněž názor, že S-manévr způsobil utržení kormidel, vyžaduje kritiky. Tento manévr se nemá podle předpisů dělat, leda v krajní nouzi. Letadlo jej však m u s í vydržet, je-li materiál dobrý a stroj správně konstruován. Obojí, jak se zdá, u stroje Š-32 nebylo. Je to totéž, jako kdyby auto nesmělo projet ostrý oblouk, aby se nevystavovalo nebezpečí, že zlomí osy kol. Takové auto by prostě nikdo nekupoval, letadla, na nichž se však prý nesmí provést ostrá zatáčka pro nebezpečí, že ztratí kormidla, však kupovalo ministerstvo veřejných prací v seriích.

Co je Š-32.

Jaké byly zkušenosti s těmito letadly? Stroj Š-32 vyšel z vojenské továrny na letadla, tak zvaného Letovu. Počáteční písmenou se k nim hlásí konstruktér ing. Šmolík. Je to jeden z našich prvních leteckých inženýrů, zkušený konstruktér, z jehož ruky vyšla řada prototypů, z nichž většina byla dobrá a některé dokonce výborné. Je to konstruktér, který první u násrazil cestu novému výrobnímu materiálu, kovu, z něhož vyráběl jak draky a křídla, tak také v poslední době potahy trupů i křidel. Honosí se prvním celokovovým dopravním letadlem domácí výroby, právě typem Š-32, jež postihlo neštěstí. Tento typ byl konstruován v roce 1930-31 a prototyp po zkouškách byl prodán československým státním aeroliniím, kde pod značkou OK-ADA dodnes slouží. Letadlo je hornokřídly jednoplošník se třemi motory Walter-Mars a nese, či má nést kromě posádky a pohonných hmot 420 kg užitečného zatížení. Konstrukce není veskrze domácí. V době, kdy byl tvořen, se zdálo konstruktéru výhodnější a spolehlivější, opřít se o zahraniční zkušenosti s celokovovou konstrukcí. Jedním z nejzkušenějších konstruktérů byl německý Rohrbach. Do jeho továrny vyslal Letov inženýra na zapracování ve výrobě a byla také zakoupena konstrukční licence. Nebylo však zakoupeno letadlo celé, ale jen kovová křídla. K nim pak ing. Šmolík konstruoval trup a ocasní plochy. Při konstrukci ze dvou nestejnorodých žilvlů vznikly přirozeně nesouhlady a rozpory. Křídla jsou velmi ostrá a úzká, taková, jakým se říká meče. Při tom jejich elerony jsou značně velké. Ve spojení s trupem poměrně velmi širokým a těžkým a ocasem, na němž jak se zlomyslně praví, se jeví značný vliv Farmanovské konstrukce, je letadlo vratké a příliš citlivé na příčnou stabilitu, tak citlivé, že nejcitlivější polohoměry nestačí sledovat výkyv a ukázat spolehlivě polohu letadla v nárazech větru.

Nedobré vlastnosti se ukázaly již na prototypu. Letadlo mělo značný sklon k vibracím, bylo velmi citlivé na přetížení i stejnoměrnost tahu motorů. První výstřaha přišla ještě před prodáním letadla. Při jednom zkušebním letu namáhané elerony nevydržely rozkmit a utrhly se. Za dobrých povětrnostních podmínek se podařilo pilotovi dostat se beze škody na zem. Prototyp byl pak rekonstruován za účasti Rohrbachovy a na jeho návod byla stabilizační křídélka vyvážena olovenými hruškami na táhlech. Olovo bylo dáno i do obojích kormidel. Při tom prý

byly sesíleny i konsoly, vážící kormidla ke trupu i jejich ložiska. Tímto zákrokem byly aspoň částečně redukovány vibrace, nikoliv však zcela odstraněny. Při nárazovém větru letadlo a jeho kormidla se chvěla stále a bylo třeba ztížit chod řídicích pák, aby se nepřenášely reakce plně do rukou a nohou pilotových. Pilot však za to platil zvýšenou námahou při řízení a tím přirozeně i únavou z letu. Druhá vada prototypu byla v neschopnosti letět, natož stoupat při poruše jediného motoru. Pro tuto vadu si „sedl“ pilot Tomíček při normálním letu s cestujícími nad Rakouskem. Vynechal mu postranní motor a letadlo neodvratně klesalo. Aby přešel nutnosti přistávat v poslední chvíli, snesl se raději hned a podařilo se mu letadlo nepoškodit. Po té zkušenosti se konaly nové zkoušky se zaplaceným již letadlem a na náklad aerolinií byly provedeny úpravy, zejména zamontovány brzdy motorů. Pak bylo možno se s letadlem udržet ve vzduchu se zastaveným jedním motorem a dokonce i stoupat. Nikoliv však vždy, ale jen za dobrých povětrnostních poměrů v okolí letiště. Rozhodně to nikdo z pilotů nechtěl zkusit nad Českomoravskou vysočinou, nebo na větrných údolích na Slovensku. Nehod menšího dosahu pak měly stroje řadu. Nechceme však z nich vyvozovat nepříznivé důsledky pro typ, nehody se stávají i dobrým letadlům a v letectví se pokrok vykupuje především z nepříznivých zkušeností. Než budeme stručně mluvit o konstrukci typu Š-32, řekněme si jen, že letadlo obecně bylo značně pozadu za světovým průměrem výkonu. Především bylo velmi pomalé. Podle přejímacích podmínek mělo dosáhnout rychlosti 210 km-hod. při letu v horizontále, nikdy však nedosáhlo rychlosti větší, než 202 až 204 km-hod. a cestovní rychlost byla nejvýše 160 km-hod. Jeho praktický plafond nepřesáhl 2000 m, se zastaveným jedním motorem po všech úpravách sotva něco nad 1000 m. Letadla při praktickém létání nedosáhla nikdy předepsaného zatížení 420 kg plus posádka a pohonné hmoty. Ne proto, že by byla nevzlétla a neudržela se ve vzduchu, při zkušebních letech tohoto výkonu opravdu dosahovala. Sami piloti odmítali vzít na palubu plné zatížení, protože stroj již sám špatně ovladatelný a příliš citlivý, měl se zatížením vlastnosti ještě horší a piloti měli oprávněné obavy o bezpečnost. Proto, jak řečeno na počátku, také letadla létala často bez radiotelegrafisty.

Dobré nebo špatné letadlo?

Konstrukce letadla vyhověla předpisům, jež klade C. I. N. A. na dopravní stroje. Tyto předpisy jsou však značně empirické, jsou výsledkem zkušeností a je v nich jen málo exaktních výpočtů. Během let se také mění. V době, kdy typ Š-32 byl konstruován, býval pro letadlo této váhy a výkonu bezpečnostní násobek 5. Na něj byl typ konstruován. Dnes však se obecně již považuje za příliš malý a má býti v nejbližší době nahrazen násobkem 7. Některá nová letadla (i československá) jsou již na tento násobek počítána. Autoritativní výrok o vlastnostech Šmolíkovi konstrukce pronese vyšetřující komise, ustavená při ministerstvu veřejných prací. Nelze jejího výroku předbít, lze však nadhodit několik bodů. Především je to zmíněné již vyvažování ploch pomocí olovených hrušek a vloček. Š-32 není jediným letadlem, které užívá podobného opatření. Najde se po různu i na některých Junkersech, anglických strojích

Handley i jinde. Je však vždy svědectvím dodatečné úpravy, je důkazem, že konstruktér někde něco nedopočetl dokonale a musí na základě zkušenosti dodatečně na svém stroji lepit. Že toho není třeba, je vidět na větší řadě jiných letadel, jež takových opatření nepotřebují. Kromě toho podobné úpravy dávají vznik novým silám, jež jsou ještě méně vypočitatelné a předvídatelné, než ostatní síly, vznikající v původní konstrukci. Týká se to zejména pevnosti spojů a kloubů, protože i když se sesílí ložiska a závěsy, zůstanou sousední díly stejné, jaké byly před úpravou a jejich bezpečnostní koeficient úměrně klesá s přidáním vahou i délkou působícího momentu. Druhá je sama konstrukce nosníků. O spojování různorodých částí jsme se již zmínili. Je tu však ještě ten bod; u karlovarského letadla se utrhla kýlová plocha i se směrovým kormidlem. Podívejme se, jak vypadá jeho spojení s ostatním drakem. Měli jsme příležitost vidět ve vojenské továrně nikoliv samotné letadlo Š-32, ale jeho sesterský typ, dosud nehotový, u něhož má být jediná změna v tom, že bude mít místo tří motorů jediný silnější. Zde je na trup montována kýlová plocha tak, že na zádi, těsně před připojením ke směrovému kormidlu má jediný mohutný kovový nosník, zakotvený v trupu v jediném silném sice, ale přece jen jediném upnutí. Následek je, že nosník je silně namáhán na ohyb. Přední strana kýlové plochy je připojena ke trupu pouze úhelníkem. Směrové kormidlo je připojeno dvěma ložisky blízko u sebe ke trupu a dvěma ložisky, daleko od sebe vzdálenými ke kýlové ploše. Kormidlo má také jen jediný nosník, jenž je zároveň osou otáčení kormidla. K tomu podotýkáme, že jsme viděli na zahraničních i na některých moderních domácích letadlech konstrukci zcela jinou. Zejména kýlová plocha je upjata v trupu nejméně dvěma nosníky, vpředu a vzadu, tedy tak, aby nosníky zaručovaly dostatečnou tuhost v místech nejvíce namáhaných. To odpovídá i silokřivkám, ukazujícím tlaky, vznikající za letu. Rovněž upnutí nosníků se provádí tak, že je zachycen každý z nich v trupu nejméně ve dvou bodech, čímž se paralysuje ohybový moment i možnost vzniku vibrací. Rovněž na všech plochách, vydaných námaze, se provádějí opatření, jež zamezují možnosti vzniku pravidelného výkyvu. Tak zejména konstrukce Dornierovy nebo americké Lockheed a jiné a jiné. Konstrukce Šmolíkovi mohla vyhovovat, zvláště u letadla poměrně malého. Vyhovovala po léta, zde i u řady jiných strojů. V Karlových Varech však jediný nosník kýlové plochy praskl právě nad bodem upnutí. Dva nosníky mohou sice prasknout jako jediný, přece je však tady jisté přeci.

Tolik o konstrukci. Hlavní slovo tu budou mít vyšetřující odborníci. Vysloví je jistě velmi brzy.

V i n a ?

Zbývá mluvit o výstrahách a o jejich zanedbání. Z úst řady pilotů jsme slyšeli, že létali s Š-32 neradí. Nenamítali proti nim ničeho při dobrém počasí, naopak, uznávali, že stroj poskytuje dobrý výhled, že je i pohodlný, odmítali však létat a s ním za špatné viditelnosti, při nárazovém větru a s plným obsazením. Upozorňovali na řadu závad, zejména na vibraci a přílišnou citlivost na křídélka. Ředitel státních aerolinií se proti tomu brání tím, že upozorňuje na zápisy o letech, ve kterých letci podávají vždy hlášení, že

letové vlastnosti jsou dobré a vytýkají-li v poznámce něco, pak jsou to běžné výtky o drobných závadách přístrojů nebo jiné maličkosti. Tato hlášení jsou v archivu aerolinií s pořadovými čísly, takže se zdá, že nelze o nich pochybovat. Proti tomu však stojí skutečnost, že Svaz letců, jediná letecká odborová a odborná organizace, podala ministru veřejných prací memorandum, ve kterém upozorňuje na dávné výtky typu Š-32. Vyskytuje se obvinění, že nebylo dovoleno zapsati do protokolů zásadní výtky proti typu, praví se, že letci byli donucováni se stroji létat, ač si byli vědomi jejich malé bezpečnosti. O tom mluví všichni zaměstnanci aerolinií souhlasně a jsou to lidé, kteří nemají zájmu na skreslování skutečnosti. Svaz letců sám pak je příliš vážná organizace, než aby dala své jméno a svůj souhlas k odevzdání stížnosti, jež by byla neopodstatněná. Kromě toho jsou nyní zaměstnanci aerolinií vyslyšani vyšetřující komisí. Ač jsou výsledky tajné, tolik je známo, že se při nich vytýká nešťastnému typu velmi mnoho, vše to, co jsme zde napsali a ještě mnoho a mnoho jiných odborných podrobností. Je proto třeba žádat, aby vyšetřování bylo co nejdůkladnější a aby všechny výtky, pronesené z kterékoliv strany byly opravdu velmi vážně zkoumány a ověřeny. Je v sázce příliš mnoho, aby bylo možno se spokojit s kusým vyšetřením a obojakým výrokem. Dopravní letectví u nás nemělo mnoho předností, jedinou však až do nedávna mělo: bylo bezpečné. Letecká neštěstí jsou rizikem mladého technického odvětví a nelze se zastavovati nad nehodami, způsobenými ať vyšší mocí, ať tím, že pracujeme stále ještě se silami, jež dokonale neovládáme. Je třeba však všemi prostředky zabrániti tomu, aby letectví nebylo ohrožováno ledabylostí a spojitostmi zájmů. Prokáže-li se při vyšetřování karlovarské katastrofy, že výtky, obsažené v memorandu letců jsou v čemkoliv správné, pak nezbyvá, než naše dopravní letectví zbavit však poznáných vinníků. *bt.*

poznámky

Chráníme opravdu demokracii?

Případ profesora Krohy by měl být všem demokratům této země podnětem k tomu, aby přemýšleli o otázce zákonné ochrany demokratické státní formy. Kroha byl odsouzen podle nynějšího zákona na ochranu republikánsko-demokratického zřízení. Nejvyšší soud považoval za prokázáno, že se obžalovaný proti tomuto zákonu provinil svou kritikou kapitalismu a svou chválou sociálního zřízení sovětského. Tím, že odmítl hospodářskou organizaci naší společnosti, odmítl prý implicitně i naše ústavní rády, které jsou právě oním zákonem chráněny. Právě toto spojování kapitalistické organizace hospodářské s demokratickým zřízením politickým by nás mělo vést k otázce, zdali je naše judikatura v této věci na správné cestě a zdali opravdu slouží ochraně toho, co chránit chce, totiž demokracii.

V konečném cíli, to jest v tom, že chceme být demokraty a že svou demokracii chceme všemi prostředky obhájit, se jistě všichni (nebo aspoň velká většina nás) shodujeme; jde jen o to, zdali vždycky volíme správné prostředky a zdali jsme si vždycky také jasní v tom, co demokracie skutečně znamená. Musíme rozeznávat demokracii jako obecnou, abstraktní zásadu, a demokracii jako konkrétní politické zřízení, v němž ona zásada byla vtělena. Zásada je věčná a nepochybná, ale politická zřízení jsou jenom nedokonalým, lidským pokusem o její uskutečnění. Zásada je absolutním měřítkem, jímž musí býti konkrétní zřízení ustavičně kontrolováno, nemá-li ztrnout a zastarat. Tento rozdíl mezi ideálem a jeho uskutečněním je v demokracii stálým zdrojem kritiky a opravných snah, je záklá-

dem demokratického dynamismu. Obecně se uznává, že hlavní zásada demokracie záleží v účtě k lidské osobnosti a v péči o její svobodný rozvoj a uplatnění. Na politická a sociální zřízení se musíme dívat jako na prostředky, jimiž má být cíle dosaženo. Jde-li pak třeba o kapitalismus, jest pro tohoto krata otázka: Je kapitalismus vhodným prostředkem k uskutečnění demokratického ideálu? Jestliže demokrat dojde k přesvědčení, že není, bude ovšem přemýšlet, čím má kapitalismus nahraditi, a tam, kde demokracie není prázdným slovem, mu to musí být dovoleno.

Zákonodárce, který chce demokracii chránit, je ovšem v těžké situaci. Nemůže chránit obecnou zásadu demokratické účty k osobnosti, nýbrž jenom instituce, v něž se ona zásada vtělila. Bude-li je však chránit příliš úzkoprsě a dogmaticky, ocitne se v nebezpečí, že zahradí cestu k jejich nápravě. A bez ustavičné snahy o nápravu veškeré společnosti, nemá demokracie smyslu. Může se tedy takový zákon proti svému původnímu úmyslu stát za určitých okolností opatřením protidemokratickým. To je i naše nebezpečí.

Ústava našeho státu sice zaručuje bezpečnost majetku, ale také připouští možnost vyvlastnění. To znamená, že se na věky nesvazuje s žádnou hospodářskou soustavou, tedy ani ne kapitalistickou, a že připouští, aby byl zákonem nastolen socialismus. Tato ústava dále pamatovala na možnost, že může být kvalifikovanou většinou celá změněna. Jestliže tu je možnost změny, musí tu býti i možnost doporučování této změny, agitace pro ni, přesvědčování druhých a podobně. Představme si nyní, že jsme vydali zákon na ochranu demokratických zřízení a že nám jej soudy vykládají, ať už podle litery správně či nesprávně, tak, jako by chránil všechno, co se toho času pod jménem demokracie schovává, nebo, co vůbec v nynější společnosti existuje a co pochází třeba ještě z dob feudalismu a monarchismu. Máme všechny důvody, abychom dávali na takový zákon pozor.

Představme si, co se jednou stane, bude-li tento zákon trvat, bude-li se dále vykládat jako posud a bude-li vedle toho naše hospodářská soustava dále dozrávat pro socialismus. Potom se budou lidé na zákon, který je jménu demokracie zakazuje kritiku kapitalismu a doporučování socialismu, dívat jako na zákon nade všechno pochybnost reakční. Bude to v zájmu demokracie, být spojována s reakcí?

Kritika kapitalismu i socialismu, parlamentarismu i soustavy sovětské, diktatury jednotlivce i strany, i kritika zákona na ochranu republikánsko-demokratického zřízení, musí být v demokracii svobodná; ovšem pod jednou podmínkou: že jest jejím cílem zlepšení demokracie, nikoli její podvracení. *Z. S.*

Ukřižovaný

Dr. Kramář si přečetl ve „Frontě“ zprávičku stěžující si, že v čítance „Ráno“ není ani jediné věty, že jsme národem slovanským, že patříme do rodiny slovanské a že národy slovanské mají a musí si vždy spolurozuměti a spolupracovati. Zhrozil se a byl naplněn nejen ošklivostí, ale také strachem o naši budoucnost. Dal pak zjistiti, že „Ráno“ vydal náš úřední knihosklad a že tedy naše státní správa mrzačí dětské duše, jak si to ani Rakousko nedovolilo. Po uznání Sovětů pak pronásleduje dr. Kramáře tato myšlenka:

„Zda by pro mne nebyvalo lépe, kdyby rakouská soldateska byla provedla svůj úmysl, anebo kdyby mladý šťastný měl lepší kule v revolveru. Ale když jsem četl páně Herbenovu charakteristiku slovanského cítění Dobrovského, zhrozil jsem se pomyslením na naši budoucnost a na vlastní odpovědnost za ni tím, že jsem ji připravoval vedením domácího odboje, která by ani tím pověšením nebyla odčiněna nebo zeslabena. Alespoň pokud jde o odpovědnost, mně snad nebude odpíráno, že jsem byl jeho vůdcem já, neboť se o zásluhy nehlásím, ani když se přičítají jiným...“

Když jsem si přečetl, jak dr. Kramář vytýká státní správě, že mrzačí dětské duše, podíval jsem se honem na svoje děti a zamyslel se o jejich dušičkách a vzpomenu jsem si na kamarádky a kamarády dětí; není povrchnější a nespravedlivější výtky, než ta, že naše státní správa mrzačí dětské duše tak, jak si to ani Rakousko nedovolilo. Člověk může kritizovati ministerstvo školství, může v mnohém kritizovati pražské školství; ale pro tuto kritiku bylo by nesprávné zakrývatí skutečnost, že naše školy nám vychovávají děti dobře a že v nich budí skutečný a živý vztah k státu; v těchto malých dětech se rodí nové, radostné občanství, živý poměr k státu, poměr neotrávený politikařením a bolestivostí jednotlivců a stran. To jest dobrá stránka naší školy, že vychovává naše děti kladně. A porovnejme s touto kladnou výchovou dr. Kra-

máre, ktorého jedna zprávička „Fronty“ vede hneď k meditácii, nebylo-li by lépe pro něj, kdyby rakouská soldateska pro-vedla svůj úmysl. To jest psychologie, kterou jednou zachytil. Dykúv verš: když ne vykupitelem, tož aspoň ukřizovaným. Dr. Kramář velmi často vzpomíná na chvíle, kdy mu hrozila smrt, a v těchto vzpomínkách nalézá velké zalíbení. Při citovém a romantickém založení dr. Kramáře jest pochopitelno, že nehodnotí historický vývoj zcela přesně. Byl — a vlastně ještě je — spor o místo odboje zahraničního a domácího. Spor svízelný proto, že v této diskusi povětšinou nešlo o historické a přísně objektivní popsání toho, jak to bylo, ale o to, dáti některým podobiznám širší rámec, aby více vynikly. Dr. Kramář hlásí se k vůdcovství domácího odboje. Přísná, objektivní historie nepřistupuje a také nepřistoupí na toto pojetí. Nebude líčiti domácí odboj jako souhrn událostí, které se sbíhaly kolem dr. Kramáře, jako souhrn událostí kupících se kolem dr. Kramáře jako kolem ústřední postavy vůdce. Tím není řečeno, že lidé, popisující události těchto let, nebudou mluvití o dr. Kramářovi. Budou o něm mluvití, dovedou události až tam, jak dr. Kramář stál pod šibenicí, půjdou ještě dále, ale výklad bude jiný, než který nabízí dr. Kramář, jeho strana a jeho tisk. V Rakousku dělal dr. Kramář politiku pozitivní. V republice, téměř patnáct let dělá dr. Kramář politiku negativní. Z národní demokracie, která po převratu měla tak slibné vyhlídky, stala se malá frakce, která se ustrašeně dívá na to, co dělá Stříbrný. Nebylo u nás hneď tak velkých prohraných kampaní, jako jsou prohrané kampaně národní demokracie. Při vzpomínce na doby, kdy se dr. Kramář vracel z vězení, zamyslí se mnohý nad tím, kolik měl možnosti tento český politik, který se vracel z Vídně. A dnes? Stačí, aby si dr. Kramář přečetl zprávičku „Fronty“, aby do „Národních Listů“ psal článek o tom, zda by pro něj nebylo lepší, kdyby ta rakouská soldateska atd. Jest to národnědemokratický tisk, který volá po silné, zdravé mládeži. Může býti této mládeží vzorem politik, který se zabývá myšlenkou, zda by nebylo lépe, kdyby ho byli tehdy pověsili? To jest obrat, který snad vynese potlesk v novinách posl. Stříbrného a vyloudí slzičku u některého národního demokrata. Ale to není projev aktivní vůle k práci, chuti k práci, vůle vydržet něco i přes překážky. To jest bezmocné lomení rukama, nařikání pro nařikání. Dr. Kramář nadepsal svůj článek: Kam spějeme? Jeho článek však jen ukázal, kam spěje dr. Kramář. V. G.

Germanofilové — jací vlastně jsou

Ti, kdo usluží o spolupráci Čechů a Němců, jsou nazýváni germanofily. Tímto má býti naznačeno, že milují Němce, že je milují snad více než Čechy, že v této lásce jsou slepými a že chtějí dáti Němcům něco, co by bylo na úkor Čechů, Slováků a celé republiky. Tedy: tato věc nemá ničeho společného s láskou. Nemáme příčiny, abychom milovali Spinu nebo Czecha, Mayr-Hartinga nebo Lodgmana. Jest to věc, jejíž důležitost pozná ten, kdo nechá mluvití střízlivý rozum. Postoj národních demokratů a jim podobných vlastenců jest velmi prostý: uhoď do stolu a řeknou: tento stát jest národní! Ale sebe efektnější úhoz do stolu nesprovedí ze světa skutečnost, že to s tím národním státem není tak jednoduché. Jako národní může býti naše republika vykládána potud, že v ní československý národ došel státní suverenity. Ale to jest jedna stránka. Na druhé stránce mluví suché statistiky. Statistika o tom, kolik jest Němců u nás, jak jsou silní průmyslově, obchodně, kapitálově, kolik mají poslanců, senátorů. Podle národnostního složení jest republika státem národnostním. Je-li státem národnostním, musí nějak usilovat o to, aby všechny národnosti považovaly republiku za svůj domov. za svoji vlast. Vlastenec ovšem řekne: nikdy Němce k tomu nedonutíte! Tento typ vlastence buď zaspal, nebo nechce viděti myšlenkový vývoj mezi našimi Němci v poslední době, zejména od zhroutilí se frázovitě politiky německých nacionalů a hakenkreuzlerů. Bylo by zbytečno si zapíratí, že dlouho ještě tu budou různé německé frakce nebo dosti německých lidí, s kterými bude kříž. Ale nemáme i v českém táboře největší potíže s těmi, kteří kudy chodí, tudy mluví o svém vlastenectví? Na druhé straně nelze přehlížeti, že mezi německými politiky jest dosti lidí, o které stát se může za dnešní situace opřítí. Jest věcí Němců, jak k tomu kladnému poměru k státu přišli, zda přišli oklikou přes popřevratovou bezradnou politiku, poznáním neúspěšnosti různých taktik, kterých užívali, či zda k němu přišli pod dojmem zahraničně-politických událostí, v nichž šlo o demokracii, na které naši Němci — jako menšina — mají zájem přímo životní. Spolupráce s německými stranami — zejména s německými sociálními demokraty a Svazem německých zemědělců — se osvědčila a po éře všenárodní koalice stala se zá-

kladem československé politiky a to ne k jejímu neprospěchu. V době hodně zlé neutíká z vlády strana německých dělníků nebo strana německých zemědělců; utíká z ní národní demokracie, a to proto, že se chce dostatí rychle k voličům a představití se jim v roli národní a opoziční strany. Člověk nemusí býti ve všem nadšen s tím, co dělá Spina nebo Czech. Nemůže jim však upřítí uznání, že stát se o ně mohl opřítí ve svých zlých dobách, a to v dobách, kdy daleko pohodlnější by pro ně byla politika opoziční. Ukazuje se prostě, že stát může spolehnoutí na některé německé strany daleko větším právem, než na mnohé české vlastence. V. G.

Karabáč na soukromé úřednictvo

Z komise zástupců vrcholných organizací zaměstnaneckých a zaměstnavatelských vyšel návrh zákona o soukromých zaměstnancích. Návrh hledí moderněji upravití a sjednotit pracovní poměr zaměstnanců ve vyšších soukromých službách. Jako dílo dohody nese nesmazatelnou pečeť mocenského poměru obou protivných táborů, stupně jejich připravenosti a celé doby. Mocensky byli zaměstnanečtí vyjednavací ochromeni nejen následky nezaměstnanosti, nýbrž i — což je horší — závislostí některých organizací na zaměstnavatelích. Věcná připravenost odborářství by se v návrhu dala stopovatí na mnohých formulacích a na otázkách systematickosti. Dnešek pak se v něm zapsal hlavně následky myšlenkové neujasněnosti. Ale to vše by stálo za úvahu zvláštní. Pochopití by se aspoň dala některá drobnější zhoršení dosavadního stavu, pokud jsou jimi vykoupeny předpisy zlepšující, třeba delší výpovědní lhůty a dovolená, příznivější ochrana v nemoci, účinnější ochrana kaudí.

Ale v návrhu je paragraf, který nejde nazvatí jen drobným zhoršením, ale karabáčem na soukromé úřednictvo, kdyby se měl dostatí do zákona. Denní tisk politických stran se jeho kritice vyhnul suchým citátem jeho názvu. Jediný vídeňský profesor dr. Grünberg, nejlepší znalec tohoto právního úseku, jej rozhodně odmítí v odborném právnickém časopise. V podrobném rozboru celého návrhu napsal výslovně, že tento paragraf odporuje dobrým mravům.

Je to paragraf 29, mající název „Zákaz soutěže a jiného zaměstnání“. Citujeme jej:

1. Zaměstnanec nesmí bez svolení zaměstnavatele vykonávatí jiné zaměstnání nebo býti jakkoliv činný pro jiný podnik, nebo se na něm zúčastnití, ať na svůj nebo na cizí účet. Rovněž nesmí bez svolení zaměstnavatele zúčastnití se zároveň se zaměstnavatelem téže soutěže.

2. Přestoupí-li zaměstnanec tento předpis, může se zaměstnavatel domáhatí náhrady způsobené škody nebo místo ní, aby na obchody ujednané zaměstnancem na vlastní účet bylo hleděno jako na obchody ujednané na účet zaměstnavatele a aby zaměstnanec při obchodech ujednaných na cizí účet vydal mu náhradu nebo mu postoupil nárok na ni.

3. Zaměstnavatelovy nároky zaniknou po třech měsících ode dne, kdy se dověděl o ujednaném obchodě nebo o tom, že zaměstnanec provozuje jiné zaměstnání, nebo samostatný podnik anebo se jiného podniku nebo soutěže účastní, každým způsobem však ve třech letech po ujednání obchodu nebo po skončení soutěže.

V § 34 bod 3. se výslovně praví, že zaměstnavatel může předčasně (= okamžitě) propustití zaměstnance, „jedná-li zaměstnanec proti zákazům uvedeným v § 29.“ V § 35, odst. 1 je krutost těchto ustanovení poněkud oslabena předpisem, že důvod okamžitého propuštění je po zákonu promínut, nepoužije-li ho zaměstnavatel do 8 dnů po tom, kdy se o něm dověděl. (Není třeba snad vykládatí, jak pružné je toto znění.)

A teď si představme, co nekonečných možností svévole a nejhorší persekuce dávají tyto předpisy zaměstnavateli! Co vše lze zahrnoutí do pojmu „jiné zaměstnání“, zvláště když návrh zákona jinak mluví všude o „pracovním poměru“! Vždyť je mnoho zaměstnání bezplatných, konaných z ušlechtilých pohnutek: amatérské tajemnictví v nejruznějších organizacích, redigování časopisu, vedení spolkových podniků (sokolský biograf), knihovnictví, pořádání vzdělávacích kursů, zejména pak veškerá pravidelná činnost politická. Kdyby to nestačilo, je tu ještě pro jistotu „jakákoliv činnost pro cizí podnik“ — tedy třeba článek nebo básnička nebo i fotografie v novinách, vlastní vydaná kniha, kolportáž, členství ve výboru sebenevinnějšího družstva. A to předpokládáme, že se pojem „podnik“ bude vykládatí restriktivně ve smyslu živnostenského řádu. A konečně do třetice, kdo ví, nebude-li se na upsání nebo držbu akcií a podílů hodit „účasť“ na podniku.

To vše tedy prostě dá zaměstnavateli možnost, aby se kdykoliv okamžitě zbavil zaměstnance, stane-li se mu nepohodlný. Zaměstnanec se nebude takto moci odvážit takřka žádné činnosti. Anebo se bude musit pro jistotu vyzpovídati zaměstnavateli z každého kroku, aby si zajistil amnestii podle § 35 odst. 1. Jakému špiclovství se tu uvolňuje cesta! Zapomnělo se však i na jiné souvislosti. Zákon o závodních výborech, zákon o závodních radách v hornictví, služební pragmatiky v peněžních ústavech a některé výhodné individuální smlouvy poskytují zaměstnancům zvýšenou ochranu proti svévolnému propuštění. Z ochrany jsou však vesměs vyňaty případy, že se zaměstnanec dopustí činu, který je podle zákona důvodem předčasného propuštění. Takhle budou všechna tato ochranná opatření skoro docela znehodnocena.

Nechtějme ani domýšlet, k jakým směšným nebo nesmyslným situacím povede druhý odstavec paragrafu 29! Což postaví-li si hlavu třeba majitel velkouzenářství a bude se domáhat, „aby na obchody ujednané zaměstnancem na vlastní účet bylo hleděno jako na obchody ujednané na účet zaměstnavatele“, jestliže jeho účetní náhodou prodává knihy vlastní literární činnosti? A dojistá uvítá onen velkouzenář nečekaný příjem, až mu jeho pětistovkový zaměstnanec bude nucen „vydati náhradu nebo postoupiti nárok na ni“, protože zproštěval třeba dodávku cihel.

Paragrafem 29 má být „reformován“ § 7 nynějšího zákona o obchodních pomocnících. Podívejme se, co dnes ukládá zaměstnanci:

V § 1 odst. 1. dotčení zaměstnanec nesmějí bez svolení zaměstnavatelova ani provozovati samostatný kupecký podnik, ani činiti obchody v obchodním odvětví zaměstnavatelově na svůj nebo cizí účet.

Nemusí být člověk právníkem, aby postřehl na první pohled rozdíl. Paragraf se nazývá „Zákonná záповěď konkurence“. Je jistě požadavkem mravnosti, aby zaměstnanec nezneužíval znalosti podniku, v němž je zaměstnán, pro jiný podnik téhož odvětví. Pak má ovšem také jiný smysl 2. odstavce, který se zněním zcela kryje s 2. odstavcem § 29 návrhu. Zákon o obchodních pomocnících byl tvořen ovšem v Rakousku a my bychom rádi o krok vpřed. Raději se míli proto vrátíme.

Ale tu se ptáme, jaký je účel tohoto středověkého ustanovení. Prý boj proti dvojímu zaměstnání. Ponechme stranou smysl, vznik, vývoj a trapné následky podivné ideologie, jejíž složkou je boj proti dvojímu zaměstnání. Je však vůbec § 29 nějakým prostředkem na potírání individuálních případů, kdy by dvojí zaměstnání vskutku mohlo být sociálním výstřelkem? Proč se posouzení přípustnosti druhého zaměstnání ponechává vylučně zaměstnavateli místo nějakému objektivnímu orgánu (pracovní soud, rozhodčí komise)? Pro příklad nemusíme daleko. Sotva budeme čekat, že si teprve na základě nového § 29 dokročí banka na svého ředitele, štedře už placeného, jen proto, že je „jakkoliv činný“ pro několik cizích podniků najednou v jejich správních radách za tučné tantiémy. Spíše věříme, že bychom se dočkali vyhazovu malého zaměstnance, který napíše do novin článek proti nějaké skutečné nepleši, k níž má však vedení banky čirou náhodou intimní poměr. Jak asi naloží národnědemokratický zaměstnavatel s jedním zaměstnancem horlivě činným ve volbách nebo pro tisk jeho strany a jak s druhým, který píše a agituje pro socialisty? Namítne se: A dnes nemá zaměstnavatel možnost pomstít se zaměstnanci za politickou nebo odborářskou činnost? Jistě, ale musí aspoň dát řádnou výpověď. Nyní mu však zákon zreformuje možnost msty tak, že bude moci vyhodit zaměstnance na hodinu a ještě bude smět přiznati bez ostychu pravý důvod (zákon o útisku?).

Je tedy zřejmé, že § 29 návrhu zákona je těžkým nebezpečím. Vydává zaměstnance zcela na milost a nemilost zaměstnavateli. Je pravda že se s dobrými mravy nesrovnává. Doufejme, že se právem nestane — v roce 1934.

Právní bezpečnost — ale i spravedlnost

Zatím co novela pensijního zákona prošla hladce oběma sněmovnami, byla se spěchem vyhlášena novela k zákonu o sociálním pojištění dělnickém — nařízením podle zmocňovacího zákona. Teprve dodatečně byla podána Národním shromáždění, aby jí přiznalo povahu zákona. Ten podivný chvat zarazí i koalici poslance. Zdá se, že má někdo zájem, aby byl parlament vyřazen z účasti na její formulaci.

Novela znovu potvrzuje, že se u nás zahnížduje zvláštní zvyk ve tvorbě práva: ruší se jednak sotva nabytá práva, jednak se dělají ustanovení v zájmu nebo v neprospěch jed-

notlivců. O první zvyklosti mají trpké zkušenosti veřejní zaměstnanci, nejznámějším výtvozem druhé je lex Koburg. Bohužel nový doklad této dvojsečné praxe najdeme v § 69 a) novely. Paragraf tento stanoví, že za vedoucí úředníky nemocenských pojišťoven lze považovati jen za úředníky, ustanovené nebo jmenované před určitým datem. Ostatní podrží funkce jen do doby, nežli budou jmenováni Ústřední sociální pojišťovnou noví vedoucí úředníci. Čili novela prostě ruší některým úředníkům nemocenských pojišťoven nabyté postavení.

Důvodová zpráva napovídá, že podnětem k tomuto ustanovení bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu. Dodejme, že pořádku stolic uznal nejvyšší soudní tribunál, že kterýsi vedoucí úředník byl neprávem zbaven funkce. Stala se pak velmi nemilá věc, že suspendovaný úředník si vynutil návrat na své původní místo. Jsou snad dva nebo tři takové případy. Jeden z nich se týká Nemocenské pojišťovny soukromých úředníků, kde je naléhavě nebezpečí, že by si v dohledné době dobral právo vedoucí úředník, odstraněný za velmi divných okolností a velmi divným způsobem. Nyní se mu jeho právo škrtne, když se proti očekávání nedal zastrážiti ani odbyti (srovnej: „odbytné“).

Demokracie také značí právní stabilitu, jistotu, že své právo prosadím proti komukoliv, důvěru v neporušitelnost základních zásad mravních. Nevíme, kolik důvěry vzbudí praxe beroucí dodatečným zákonem a zpětně to, co nejvyšší soudní stolice nalezla právem. Právě levice, hodlající uskutečnit mravnější organizaci společnosti, by měla být až chorobně citlivá na zásahy zraňující představy o spravedlnosti. Spravedlnost nemůže být dvojitá — aspoň v demokracii. O tuto spravedlnost měřící všem rovně, jde především. A teprve potom o dávnou zkušenost vtělenou do přísloví o kopané jámě. *ld.*

politika

Dr. Alfréd Fuchs:

Katolictví v boji

Fulda.

Na historické půdě opatství fuldského v Německu se sešla tentokrát biskupská konference, jejíž význam je téměř historický. Byla-li Fulda kdysi oporou německého věrozvěsta svatého Bonifáce, sídlem benediktinské učenosti a křesťanské kultury od osmého století, kam ani nepronikla mocná vlna reformace, pak i nyní se stává Fulda oporou a hrází proti náporu hitlerovského novopohanství. Hned po nastoupení Hitlerově, kdy i němečtí katolíci podléhali počátečním zmatkům, vyšlo z biskupské konference fuldské jasné slovo o rozdílech mezi katolickou věroukou a mezi hakenkreuzlerstvím.

Usnesení nedávné nové biskupské konference ve Fuldě, již se přičítá rozhodující význam pro celou nynější církevní politickou situaci v Německu, nebyla dosud uveřejněna a jsou rázu důvěrného. Jsme tedy odkázáni na informace tisku. „Kölnische Volkzeitung“ napsala, že z Fuldy

„vychází nová vlna náboženské síly a důvěry. Církev je v boji. Bojuje proti těm, kdož by chtěli založiti církev státní nebo církev politickou i proti těm, kdož by se chtěli vrátiti k mravům předkřesťanským a protikřesťanským“.

Neobvyklá a velkolepá byla účast věřících. Do Fuldy se sjelo na 20.000 lidí, aby spatřili shromáždění svých biskupů. Berlínský biskup Msgr. Bares prohlásil v kázání, že nikoli stát, nýbrž církev jest povolána, aby učila národy. Proto žádá svobodu pro svůj kult, svobodu a právo na uplatnění zásad křesťanských v životě jednotlivce, rodiny, národa, společnosti a státu. Štutgartský biskup Msgr. Sproll kázal před dómem a pravil, že právě tak, jako slunce svítí na bělochy, černochoy, rudochoy i žluté, stejně i světlo pravd katolické církve září nade všemi národy. Němečtí biskupové že jsou na stráži a že budou bdělými a statečnými strážci svého lidu. Budou hlásati evangelium, zákon Starý a Nový bez kompromisů. Lid,

ktorý naslouchal slovám biskupovým s jasotom, provolať zvlášte slávu kardinálu Faulhaberovi. Berlínsky dopisovateľ „Neue Zürcher Zeitung“ sděluje, že biskupská konferencia pověřila i nadále tři zástupce německého episkopátu, a to freiburského arcibiskupa Msgra. Gröbera, osnabrückého biskupa Msgra. Behringa a berlínského biskupa dra Barese, vyjednáváním o provádění konkordátu, zvlášte vzhledem ke katolické mládeži, již chce církev zabezpečiti volnost veřejného vystupování a bohoslužby. Za vládu jedná opět min. ředitel Buttman, jehož misse již jednou ve Vatikáne úplně ztroskotala. Porady se podle listu budou konati v Berlíně se souhlasem Vatikánu, který si však vyhrazuje poslední slovo.

Zatím se

napětí mezi Německem a Vatikánem

stupňuje. Nejlepším dokladem toho je projev Svatého Otce při svatořečení Konráda z Parzhamu, v němž prohlásil, že postava nového světce ukazuje, jak daleko se odchýlili od cesty pravdy ti, kdož obnovují pohanské mravy a zvyky. K členům řádu kapucínského, jehož členem byl nový světec, zdůraznil Pius XI., jak velmi dnešní Německo potřebuje modlitby. Pozoruhodná byla účast 12 německých biskupů s kardinálem Faulhaberem v čele. V uvítací řeči jmenoval papež výslovně nejenom kardinála Faulhabera, nýbrž také biskupa würzburgského, proti němuž nedávno byly uspořádány v Německu demonstrace, aniž je režim náležitě odsoudil. Také pochválil papež statečnost biskupů, kněžstva i věřících, s nímž hájí víru proti bludným útokům. Psalo se, že biskupové byli svoláni do Říma proto, aby Svatý Otec ještě naposled vyslechl jejich mínění, než by došlo k výpovědi konkordátu, že účast biskupů v Římě byla prý vlastně biskupskou konferencí. Toto tvrzení nebylo zcela správné, neboť brzo po návštěvě Říma dochází ke konferenci ve Fuldě. Nemohu si ověřiti zprávu, že prý berlínskému biskupovi Baresovi bylo vládou odepřeno visum do Říma pro jeho nedávné konflikty s režimem.

Podle některých symptomů by se dalo souditi, že Vatikán jest odhodlán k přerušení diplomatických styků s Berlínem. Především tomu nasvědčuje okolnost, že chce Vatikán vydat Bílou knihu. Tato Bílá kniha byla chystána již o velikonočních, ale její vydání bylo odkládáno, protože Vatikán prý doufal, že péče jenom dojde k dohodě. Podle jiné verze bylo vydání knihy odkládáno jenom proto, že vždy, když chtěli ve Vatikáne knihu vydati, nastaly opět nové incidenty. Vláda by nerada viděla přerušení diplomatických styků před saarským plebiscitem, ježto by výpověď konkordátu mohla míti rozhodující vliv na rozhodování katolíků. V této souvislosti pochopíme také zprávu, že Hitler osobně učinil výjimku pro Svaz katolické mládeže ze Saarska, která směla v krojích a uzavřených řadách se zúčastniti slavností v Trevíru. Úřady původně účast v kroji a s prapory zakázaly a povolily jí na osobní zakročení kancléřovo.

Nastává otázka, zda opravdu hrozí přerušení styků. Dostalo se mi s informovaného místa zprávy, že Vatikán v poslední době váhá a to proto, že prý se vatikánskému zpravodajství dostalo takových zpráv o vnitřní situaci v Německu, že pochybuje o stabilitě nynějšího režimu. Kdyby přišel nový režim, který by konkordát zachovával, bylo by nevýhodné pouštěti konkordát z rukou, ježto na papíře jest pro církev výhodný. S touto změnou linie souvisí prý také dementi o chystané demisi kardinála Pacelliho. Dnes ovšem dochází k neustálému porušování konkordátu.

Boj hakenkreuze proti kříži.

V Bílé knize samotné jest obsaženo na 400 případů a zejména se v ní mluví o zákazu učiti Starému zákonu v Hessen-

sku a o politickém zatýkání a zavírání farářů. Konkrétní případ z poslední doby jest tento: Generální vikariát ve Frauenburgu navázal v ermlandském Církevním věstníku na projev varmijského biskupa za jeho pobytu v Římě. V projevu si biskup stěžoval, že úřady vyšetřují stranicky incidenty proti katolické mládeži. Projev generálního vikariátu obsahuje další stížnosti na štvání proti katolické mládeži, jež porušuje náboženský mír ve Východních Prusích. Projev se dovolává konkordátu, jenž uznává katolické organizace a jehož prováděcí normy mají býti předmětem jednání. Kdo tedy porušuje konkordát, prohřešuje se i proti autoritě státu. Generální vikariát apeluje i na katolické rodiče, aby chránili svoje děti před náporom novopohanství a poukazuje na to, jak surovými hesly se bojuje proti katolíkům v oficiálním tisku. Jedno z těchto hesel na př. zní: „Smrt černému moru!“

Na první pohled zní paradoxně, že útoky proti katolíkům se stupňují, kdykoli proběhne zemí nová vlna antisemitismu, jako se stalo nyní u příležitosti známých hospodářských nesnází režimu. Ale paradox se vysvětlí, když uvážíme, že podle theorie Rosenbergovy katolictví a židovství úzce navzájem souvisí. Germán znal jenom dvě ctnosti. Ehre und Pflicht. Povinnost a čest. Ale křesťanství, jed z Judey pokazilo tuto morálku panské rasy tím, že přineslo učení o lásce. Tím oblomilo germánskou tvrdost a připustilo mísení ras. Papežství jest dědictvím této antiky židovství pokažené. Theoretikové lo-meného kříže rádi vykládají, že i jesuitství jest infikováno židovstvím a vzpomínají při tom zejména na spolupracovníka svatého Ignáce z Loyoly Laineze, který byl skutečně židovského původu. Také arabsko-židovský vliv na scholastiku bývá uváděn jako doklad pro hakenkreuzerské these. Není tudíž divu, že členové „Deutsche Glaubensbewegung“ musí přísahati nejenom že nemají ani kapky židovské krve v žilách a že nejsou zednáři, ale také že nejsou „tajnými Jesuity!“

Právě se mi dostává do ruky pamflet proti kardinálu Faulhaberovi, který vyšel v nakladatelství „Deutscher Hort“ v Dessavě. Pamflet jest nadepsán „Der Fürsterzbischof Kohn an seinen geliebten Bruder den Fürsterzbischof Faulhaber“. Pamflet, jak jest vidět z titulu, jest psán jako fingovaný dopis nebožtíka arcibiskupa Kohna, v němž se židovským žargonem smlouvá Kohn s Faulhaberem proti „gojům“. Tak se bojuje v dnešním Německu proti biskupům. V brožurce, jejíž autor ovládá na hakenkreuzlera židovský žargon až podezřele dobře, jest připomínán židovský původ a pád Kohnův. Kohn „velebí“ kardinála Faulhabera za to, že jej citují židovské listy, připomíná katolické hodnostáře židovského původu počínaje vzdoropapežem Anakletem II. Nezapomíná ani, že i nynější Svatý Otec svého času si povolal rabína jako znalce hebrejských rukopisů do Vatikánské knihovny a „radí“ kardinálovi, aby si také vzal židovského poradce, jenž by jej vyučil všem tajným praktikám boje pro katolickou církev! Olomoucký arcibiskup židovského původu varuje mnichovského kardinála, aby byl opatrný a nedával pohoršení, neboť prý podle kancnického práva „dans scandala cedere possit“. (Což je zbožné přání hakenkreuzlerů.) Pamflet jest plný útoků na Starý zákon i na katolickou církev, což arcibiskup Kohn „chválí“. „Chválí“ také kardinála za jeho slova o starých Germánech a pamflet končí slovy, jež necháváme nepřeložena: „Ich will beten auf jüdisch und katholisch — sicher is sicher! — auf dass du nun erleuchtet werdest mit jüdischem Geist! Lebwohl o Bruder! Und Massel e Bruche afn Weg!“ Ještě štavnatější než text podobných brožurek jest prospekt, jímž jsou nabízeny — ovšem „mit Hitlergruß“. Na prospektu jest namalována roztažená ruka, pod níž je napsáno: „Svými adventními a sylvestrovskými kázáními dal kardinál Faulhaber německému národu pár facek! Vracíme mu je v gruntovně poctivých knihách, jež potěší srdce!“

Biskupové a štát.

O čem se mělo a má jednat mezi biskupy a štátem za těchto okolností? Především stále jde ještě o spolky katolických tovaryšů a o spolky dělnické. O této otázce se mělo vyjednávat, když dr. Ley, vůdce Pracovní fronty, prohlásil, že není možno, aby člen spolku katolického byl současně členem „Arbeitsfront“. Toto opatření znamenalo praktické vyloučení členů konfesních spolků z této státní organizace se všemi těžkými hmotnými následky. Tento výnos byl ovšem odvolán z důvodů oportunity a ohlášena konference s biskupy o této věci, k níž dosud nedošlo.

Spolky katolických dělníků a dělnic měly před hitlerovským převratem asi půl milionu členů a členek skoro ve 3000 spolkách, hlavně v Porýní a ve Vestfálsku. Ale jsou také hojně zastoupeny v Jižním Německu. Spolky tovaryšské měly roku 1932 147.000 členů. Všecky tyto organizace existují po celá desetiletí. Mají své pokladny, sociální zřízení, útulny, odznaky, kroje atd. V konkordátě se o jejich zachování výslovně mluví, jakožto o náboženských stavovských organizacích, jež mají požívat státní ochrany.

Režim tyto spolky potírá proto, že je nepokládá za nepolitické, nýbrž za orgány bývalého centra. Odtud také boj o organizace katolické mládeže. Režim si říká, že když církev podrží v ruce mládež, byl všechen boj proti centru marný, neboť že v mládeži církevně organizované povstane znovu. Boj proti těmto organizacím vede se v různých zemích různě, ale hlavně v Porýní, ve Vestfálsku a v Bavorsku.

Při rozličných prostředcích m. j. jest však tendence v celé Třetí říši stejná. Dokladem této vůle k jednotné církevní politice jest i zrušení bavorského vyslanectví u Vatikánu, takže nadále existuje u Svaté stolice jenom velvyslanectví říšské. O organizace mládeže byla vedena m. j. známá kontroverze mezi kardinálem Faulhaberem a bavorským ministrem vnitra. Podobný boj o mládež vedli i protestanti, ale bezvýsledně, ježto říšský biskup zařadil evangelickou mládež mezi Hitlerjugend. Ve Štuttgartě došlo k dohodě mezi katolickou církví a vládou o tom, že mládeži v hitlerovských oddílech bude v neděli ponechán čas k náboženským výkonům. Ale touto koncesí není církev spokojena, neboť mládež se vymyká takto jejímu výchovnému vlivu. Jde prostě o nároky státní totality na výchovu. Režim propaguje nejenom simultánní bohoslužby, ale simultánní školy. Místo škol konfesních, jež zejména existují v Bavorsku, žádán jest útvar, jež nazývá režim „Christliche Gemeinschaftsschule“. V Hesensku již byla tato škola uskutečněna. V tomto bodě je zárodek nových a ještě těžších sporů o výklad konkordátu. O všech těchto věcech ostatně asi uslyšíme v nejbližší době opět s nejvyššího místa v katolické církvi, neboť má být svolána papežská konsistoř. Má při ní dojíti k jmenování nových kardinálů a také k veřejné papežské allokuci. Konsistorní allokuce obsahují obyčejně podle dosavadních zvyklostí ocenění církevně politických událostí v jednotlivých státech. Byla již očekávána o vánocích, ale Svatý Otec promluvil tehdy nepoliticky, odsoudiv jenom sterilizační zákon německý. Nyní se očekává projev politický.

Kdybychom měli vypočítávat nové a nové incidenty mezi německým režimem a církví, nestačil by nám rozměr této revue. Zaznamenáváme toliko na př. fakt, že osm dní před svátkem Božího Těla zrušila německá vláda tuto slavnost jako svátek obecný. Badensko ponechalo jej jenom v městech s katolickou většinou. Přes to však měli na př. v Karlsruhe o tomto dnu i protestanté zavřeny obchody. Zrušení svátku jest pokládáno za akt církvi nepřátelský a to proto, že právě v Německu byl o veřejné slavení tohoto svátku dlouhý boj. Veřejná oslava Božího Těla byla dosud pokládána za jeden z hlavních znaků dosažení náboženského míru v Německu.

V Mnichově se průvod na pokyn kardinála Faulhabera vyhnul náměstí s pomníkem Hitlerovým. Že se kardinál Faulhaber při výkonu biskupských práv nedá zastrašit režimem, toho dokladem jest i fakt, že nedávno zbavil kněžských funkcí duchovního, který ve Freisingu svědčil v politickém procesu proti svému oltářnímu spolubratru, jenž byl také odsouzen. Také poslední sjezdy katolické mládeže ukazují svým průběhem, že katolická mládež má víru a odvalu. „Osservatore Romano“ uveřejnil nedávno dva telegramy z katolických sjezdů mládeže v Cáchách a v Helldorfu, v nichž shromáždění 50.000 katolických mladých lidí vyslovuje z těchto sjezdů Svatému Otci věrnost.

Príznačné jest, že proti výstřelkům režimu protestují nyní již i ty katolické kruhy, jež byly ochotny ke kompromisům s režimem. Byli to nejenom biskup Msgr. Berning a arcibiskup Msgr. Gröber, ale i katoličtí dělníci, kteří byli přijati do Německé pracovní fronty jakožto „Pracovní skupina katolických Němců (Arbeitsgemeinschaft der katholischen Deutschen. AKD.)“. V protestu vydaném touto skupinou se praví, že v poslední době vystoupily do popředí síly, které se snaží vyhloubiti rozpor mezi základními názory nového štátu a křesťanským vyznáním. V manifestu jest i řečeno, že některé kruhy politické zasahují do oblasti náboženské. Chtějí, aby ožila překonaná liberální zásada, podle níž jest církevní forma křesťanského vyznání pokládána za vedlejší věc, jako by šlo o záležitost spolkovou nebo jako by šlo o něco pouze trpěného. AKD. se obrací proti oněm hitlerovským kruhům, které hlásají, že národní socialismus musí při důsledném provádění svých zásad nahraditi křesťanskou církev novým náboženstvím. Zejména varuje AKD. před pokusy propagovati s úředních míst tyto názory. Tento projev jest tím závažnějším, že „Pracovní skupina katolických Němců“ byla založena samotným panem Papenem.

Role Papenova

vůbec stojí za povšimnutí. Snažil se pomocí několika katolíků shromážděných kolem revue „Zeit und Volk“ směřovati oheň s vodou, pokud to jenom šlo a hleděl vytvořiti katolické hakenkreuzlerství. Po jeho nezdarech v Římě došlo podle zpráv tisku k dramatické scéně mezi ním a kardinálem Bertramem. Papen totiž přišel z rozkazu kancléřova ke kardinálovi, aby s ním pojednal o sporných věcech a snad také, aby jej vyzval k odstoupení.

Během rozmluvy zavolał kardinál svého sekretáře a požádal ho, aby doprovodil pana místokancléře, který chce odejti. Než se Papen vzpamatoval a mohl něco říci, kardinál odešel do vedlejšího pokoje. Tento vyhozov připomíná skutečně heroické doby církve, doby Řehořů a Inocenců! Zdá se, že tento katolík dohrává u katolíků svou roli. Jaké jsou jeho metody, toho dokladem jest na př. jeho nedávná přednáška, v níž dokazoval, že výstavba Třetí říše a její sociálně politická koncepce jest prý ve shodě s názory katolické církve, jak byla formulována v encyklice „Rerum Novarum“ papeže Lva XIII. a v encyklice „Quadragesimo anno“ nynějšího Svatého Otce. Právil doslova: „Kam se podíváme, vidíme šťastnou harmonii a plný souhlas s požadavky encykliky „Quadragesimo anno“ a mezi politikou národního socialismu! Právem zajisté můžeme tvrditi, že Třetí říše pod vedením Adolfa Hitlera jest prvním štátem na světě, v němž vznesené zásady papežů byly nejenom uznány, ale, což je ještě cennější, byly i prakticky uplatněny!“

Zdržujeme se vlastní poznámky k tomuto projevu, ale zaznamenáváme, co o tomto projevu napsaly protestantsky orientované „Basler Nachrichten“:

„Zda v táboře národních socialistů vzniklo právě nadšení pro toto entusiastické konstatování duševního přibuzenství, nechceme uvažovati. Ale jest nepochybná podobnost mezi oběma soustavami,

nehledě k celé řadě sporných bodů, především v tom, že obě soustavy hlásají absolutní, autoritní princip a totalitu i panství jednoho světového názoru ve všech oblastech a činí si nárok na celého člověka. Tato okolnost však působí, že dohoda ve skutečném prostoru jest tím těžší... Jest vůbec pro obě soustavy trvalé místo? Obě existují, tedy se musí nějak navzájem snést. Odpovědní činitelé národního socialismu jsou si ovšem vědomi velkých morálních posic církve a také znají naučení z historie, že útlak nikoho trvale neoslábí, nýbrž naopak posiluje.“

Podle některých zpráv by se zdálo, že i vláda v Německu sama nahlédla, že role pana Papena jako „vládního katolíka“ jest dohrána a snad se režim ohlíží po postavě méně opotřebované. V této souvislosti mluvívá část tisku o

Brüningovi.

Zprávy se rozcházejí. Odjezd Brüningův do Anglie byl jednak vykládán tím, že Brüning po nedávném atentátu se již necítí v Německu dosti bezpečně. Tvrdilo se, že v době biskupské konference ve Fuldě měl býti Brüning zavřen do koncentračního tábora, neboť vláda prý se bála, aby nepůsobil na biskupy. „Baseler National-Zeitung“ komentuje však odjezd Brüningův zcela odlišně. Zaznamenává názor, že prý Brüning dlí v Anglii v zájmu německé zahraniční politiky, ale dokládá ovšem, že si pravdivost těchto pověstí nemůže ověřiti. Podle švýcarského listu působí prý pobyt Brüningův v Anglii tak sensačně, že naň i londýnská bursa reagovala silnou haussou! V berlínských kruzích se prý už dlouho hovoří o tom, že by měl Brüning nějak býti zařazen do německé zahraniční politiky vzhledem ke svému neztenčenému vlivu. Soudíme, že v Brüningovi by režim těžko nacházel náhradu za Papena, neboť neobblomnost Brüningova vůči režimu jest známa.

Ještě si všimněme propagandy lomeného kříže v oboru katolické církevní politiky

v zemích mimo Německo.

V saarském území tato propaganda vyvolala již zřejmý odpor proti režimu. Nový katolický protihitlerovský deník „Die Saarpost“ se vyslovil pro status quo a odmítl s veškerou rozhodností připojit se k nynějšímu hitlerovskému Německu. Status quo, jak známo, záleží v tom, že saarské území jest spravováno pod patronací Společnosti Národů.

Kdežto v Německu hakenkreuzleři se nepouštějí přímo do protikatolické náboženské propagandy, ač jí Goebbels veřejně vyhrožoval, neostýchají se nikterak v Rakousku, kde vystupují otevřeně s heslem „Los von Rom!“ Tato agitace se šíří zejména v provinčních zemích, zvláště ve Štýrsku. Ministr Schuschnigg varoval nedávno veřejně před touto agitací, jež nemá podle jeho slov nic společného s věřícím protestantismem, nýbrž jest pouhým zneužíváním náboženských hesel k účelům politickým.

Také do Československa zasáhla po této stránce hakenkreuzlerská propaganda. „Völkischer Beobachter“ obvinil totiž katolické Němce z Československa, že prý zneužili peněz, jež jim byly poslány od německých katolíků k účelům charitativním k propagandě proti Třetí říši. Křesťansko sociální „Deutsche Presse“ vyvrátila toto tvrzení, jehož autorství připisuje kruhům kolem bývalého poslance Krebse, který do Německa utekl.

Ze všech těchto církevně-politických ozvěn agitace lomeného kříže jest zajisté nejvážnější saarská. Saarský problém by se totiž mohl státi pro Hitlerův režim otázkou osudovou, protože kdyby v této zemi, jejíž obyvatelstvo jest převážnou většinou skutečně německé, měli Němci ztratiti svou posici, mohlo by to býti přičteno jenom na vrub režimu a jeho chybám. Prohra Německa v Saarsku by mohla zajisté míti

za dnešní situace dalekosáhlé důsledky pro celou evropskou politiku, při čemž má i velký význam Vatikán, který také do tohoto území vyslal papežského komisaře. Kdyby pro neustálé konflikty mezi církví a státem v Německu mělo opravdu dojíti k odvetným opatřením se strany Vatikánu před plebiscitem, nemohla by tato okolnost zůstatí bez vlivu na hlasování katolíků. Proto se stává Vatikán v této důležité otázce do jisté míry jazýčkem na váze.

literatura a umění

J. K. Říha:

Vůdce soudobé architektury v ČSR

Já mám sílu, ty máš sílu,
spojíme se v Devětsilu,
a tam ty a já a my
budem dělat programy.

Jiří Wolker.

Teoretická příprava.

V minulém století bylo vrcholem bohémství „épater le bourgeois“, udiviti měšťáka, autorativního rozhodčího viktoriánské doby. Tato tendence zůstala skryta v názorech, které bylo lze slyšati ještě na začátku tohoto století, kdy již nebyl zcela jasný původ odporu. „Bieder Mayer“ začínal mizeti tam, kde se přetvářela kultura. Bylo zapotřebí spíše práce než udivování. Touha po něm však ještě byla. K. Teige, nadaný od přírody neobyčejnou pamětí a kombinačním talentem, jsa kromě toho duch vynalézavý, nenechal tuto touhu nevyužítu a řekl si: není-li již koho udivovati na př. mezi kamarády, proč bychom nemohli překvapovati sami sebe? A po této formulaci, která zůstala dlouho jeho výrobním tajemstvím, vrhl se přímo do života. Nikdo nikdy neslyšel, že by byl K. Teige založil hnutí, nazvané epatantismem. Ale všude tam, kde se stal vůdcem, nedělal nic jiného, ať už vedle -ismů idylických se jednalo o komunismus, zmechanisovanou malbu a sochařství, zobjektivisovanou architekturu nebo kouzelnický surrealismus. Všechny tyto předměty jeho spekulace mají stejné vlastnosti: liší se zcela od všeho, co dosud bylo vídáno a slyšáno. Svět v komunismu liší se zcela od všech zjevů, mezi kterými žijeme. Objektivisovaná architektura nemá nic společného se způsobem, kterými v minulosti i současnosti pracovali architekti sebe většího formátu. Malba nezná barev a sochař nepoužívá vlastních rukou k práci. A bylo již popsáno, jak surrealismus se podstatně liší od světa očima zjeveného. Nazývati tuto jednotlivá hnutí epatantismem, to by bylo prozradilo subtilnost jeho pracovní metody. Stala by se veřejným majetkem i předmětem kritiky, což by bylo nepříjemné i nebezpečné. A tak zatajením této metody zajistil si svoje první úspěchy.

Start a pracovní metody.

20. století je od samého počátku podivnou epochou největších změn, přesunů a nejistot. Více než kdy jindy je zapotřebí průbojníků. Ale také práce. Je to doba povšechně těžká, a pro lidi, kteří berou za bernou minci všechno, co je viděti na povrchu oněch stálých změn, které „se v perleťovém lesku vrchních vrstev snoubí“, ve víru stoupajících a klesajících forem s těžko postihnuteľnou souvislostí (mluvíme o umění), pro ty je doba vhodná k výbojům nebo ke ztroskotání. Vratký duch, nenalézající živý základ své práce, vytváří uprostřed převratů samobytnou formu artistickou. Vybíjí se s rozkoší v -ismech, spočívajících jeden na druhém ve sledu či protikladu bez určité jednotné základny. Normalisující základ, jakým je

verejné mínění, tvořící pro hodnocení pevný bod opory nebo odporu, není jednotné. Orientace je těžká. Největší var pomíjejících formulací je mimo Československo. Co učiní ctizadostivý a kompilační duch, má-li se v tomto ovzduší orientovati? Nejjistějším by bylo, stvořiti ze všech -ismů minulých, přítomných i budoucích koncentrovanou esenci, jakýsi ismus ismů, měnlivý a přece stálý. Všichni průbojníci padli jaksi se svým dílem a s tím, co na jejich formulaci bylo pomíjejícího. Marinetti, Prampolini, Lipschitz, první lásky K. Teigeho se jaksi zbytečně ztotožnily s určitou konkrétní formou svého programu. Použili tedy špatné taktiky. V tom byla zřejmě jejich chyba. Bylo zde vždy nějaké hnutí, ve Francii, Itálii, v Rusku. Vždycky byla to avantgarda. Tato společná vlastnost je hodná pozoru. Představuje opravdu něco stálého. V tom je patrně řešení obtížné otázky. A takovou úvahou byl objeven onen trvalý i s m i s m u s, postihnuteľný snad nějakým způsobem mysteriosním, ale nikdy ne jednotnou prostou formulací. A tímto i s m i s m e m je universální avantgardismus, organizovaný na zásadách taktických jako vojsko na válečném tažení.

Pro taktiku tohoto nového hnutí byly zde již dobré vzory. V oboru umění pařížské obchodní domy s uměním, v oboru světového názoru politické formulace a v oboru propagace reklama a bulvární tisk.

A tak mohl býti po prvé a v této formulaci založen avantgardism jako životní povolání.

Obchodní podnik.

Jak bylo již dříve uvedeno, je jistě těžké, spojit surrealismus se socialistickým realismem a afektace podvědomého života se životem veřejně kontrolovatelným. Je stejně těžké spojovati architekturu, povstlou z nadbytku nových a nepoužívaných materiálů a možnosti výroby řemeslné i průmyslové s architekturou, zápasící s nedostatkem materiálů. Je těžké v době specialisace obsáhnouti tolik oborů, jako se to v tomto případě podařilo, a vyrovnati tolik rozporů vnitřních každého stanoviska. Je-li slovo ruch synonymem slova kultura, není srovnání tolika protikladů zřejmě závadou. Ale zkušenosti nás učí, že právě umělý ruch stává se jednou z největších kleteb národů. Také zásadou každého obchodního podniku dobře řízeného je: přijíti první, malým ziskem docílití velký obrat a pěstovati co nejšířší konsum. Toho lze docílití vhodnou taktikou. Taktika je také nejpříznačnější vlastností Teigeho podnikání od založení Devětsilu až po poslední architektonické kreace. Taktika je jednotnou páteří mnoha skoků a programů a pak vůdcovský drill. Vždycky pracovala sice skupina, ale vůdce určoval, jak má vypadat básnictví, má-li obsahovati tance na terasách nad mořem nebo má-li býti a jak proletářské, on určil, jak má vypadat teorie architektury, aby byla co nejúčinnější. Vždy byly názory skupiny názory usměrněnými. Snad vzpomenou si všichni oddaní přátelé Teigeho, kteří tento člunek budou považovati samozřejmě za projev fašistické reakce, jak důležité byly a jsou stále porady o tom, kdo bude napaden, které noviny jsou zajištěny a vzpomenou si také, jak těmito sterými catilinskými útoky se dělali z lidí dříve podceňovaných lidí nejvyšších kvalit, jakmile se podřídili vedení Teigeho a naopak. Od vlídnosti ku hrozbě, to byla již cesta Aretina. A vůdcovský drill je již příliš jasný v dnešní době.

To jsou metody, které může využití jen duch rafinovaný a nekritický zároveň, vynalézavý a nezatížený morálními skrupulemi. Kde je však vzor takové činnosti, kde ruch stává se světojným účelem a taktika prostředkem oligarchickým? Není stejným způsobem řízeno i spekulaci gründerství, zasedající ve správních radách společnosti téměř neexistujících, jichž likvidace ponechává se velkomyslně policejním orgánům?

Není vzorem také JUC. Baštil, předseda společnosti pro povznesení průmyslové činnosti? Jsou obory kulturní práce, do té míry již zavšivené minulostí, že se v nich a priori traduje nedůvěra k přílišnému nadbytku činnosti a dobré vůle. Takové poměry jsou celkem i v malířství, sochařství a literatuře, oborech, ve kterých K. Teige začal svoji práci. V těchto oborech nelze strhnouti celý trh na svoji stranu. Je tu pole příliš úzké. A pak, jsou zde disciplíny, kterými se při své mnohostranné činnosti dosud intenzivně nezabýval. Sociologie, filosofie, základy noetiky, politika. Dalo by se očekávati, že s touto činností obrátí se v prvé řadě mezi odborníky těchto disciplín. Vedení kulturního podniku to však nečinilo. Pro vědeckou práci v těchto oborech bylo zapotřebí nové a dosud netknuté půdy, ve které bylo lze začíti od počátku podle základní metody epatantismu: minulost = 0. Je však dosud někde panenská půda pro dobyvatele? Byla nalezena. A tak se svým badáním filosofickým, noetickým, zkoumáním základů logiky i politiky uchýlil se Teige do nekontrolovatelné sféry literatury o architektuře.

Prostředí.

Nejdříve bylo by snad lze říci, co architekti jsou a čím se zabývají.*) V prvé řadě je zapotřebí zdůrazniti fakt, že oproti všeobecnému mínění je architektů málo. Těch, kteří omezují svoji práci jen na svůj vlastní obor, je jen několik set. Soustřeďují se ve spolcích, jichž je naopak podivuhodný počet. Bez odboček zemských a odboček v menších uměleckých spolcích je jich v celém státě asi 18. Školení je různé ve třech typech odborných škol. Předběžné vzdělání je různé. Školy střední, odborné i řemeslné. Speciální výchova od praktické práce v kreslárnách a technologie táhne se dlouhou škálou různých variací přes dějiny umění, deskriptivu a geometrii, fysiku a inženýrské stavitelství až po specialisované přednášky o statice, dynamice a nauce o železovém betonu i oceli. Tedy jsou to vesměs jen disciplíny technické a jich aplikace. Výmínečně nepovinné národní hospodářství. Nikdy však disciplíny universitní.

Způsoby a systémy staveb, konstrukcí, dále materiály i základní názory na funkci architektury se obzvláště od r. 1910 stále mění, mnoho vlivem stavby měst. Vytváří se tak stále nová a vzdor krátkému časovému úseku pro budoucnost architektury důležitá historie. A poněvadž učitelé nebývali vždy informováni o skutečném stavu svého oboru, nebo nesdíleli lásku k jeho pokroku ať v metodách ať v materiálech, vycházeli architekti ze škol bez určitých představ svojí budoucí práce. Prostě vlivem všech okolností je každý více méně ponechán jen sám sobě.

Neurčitost, která vede první kroky architektů do života, neopouští ho ani nadále. Jeho obor povstal jako hromadná specialisace teprve v tomto století, kdy si poměry vynucovaly (ale dosud nevyntily) důsledné oddělení příprav stavby budov a měst od provádění. Tímto přelomem je dosud komplikována situace mezi architekty dodnes dozrívajícími boji proti akademismu, který je starou formou specialisace, uzpůsobený jen pro případy výlučné.

Zvykem státu je, třeba jen k vůli kontrole, definovati a normalisovati různá zaměstnání, čímž se zároveň dává konkrétní podklad pro stanovení práv a povinností. V Americe a částečně i v Anglii, kde veřejný život byl založen na důsledně dodržované soukromé iniciativě, prováděly takovou normalisaci většinou autonomní odborné svazy samy, respektující ji vzájemně s anglosaským smyslem pro pravidla hry. Pokud se týká architektů u nás, nebyla dosud vytvořena žádná norma. Má to za následek, že poslání architektů zůstává nadále otáz-

*) Třetí osobou množného čísla se nevyklučují z onoho prostředí, jeho světla a stínů. Jsem z něho.

kou luxu. Oni mohou pracovat a nemusí. První nápor nepřiznivých poměrů je ohroží a krize tak hluboká jako dnešní je téměř úplně vyrazuje i z omezeného výrobního procesu jejich oboru. Prakticky zůstávají zbytečnými.

Epatantismus pracuje pionýrsky.

Jako všude jinde také u nás začala se rozvíjet architektura k formě zdokonalené racionalisací teprve vlivem Le Corbusiera, který první dal dosti široký a reálný základ dalšímu vývoji ke směrům, rozvíjejícím se dnes po celém světě. Metodami jeho práce bylo lze po prvé zcela jasně postavit problém každého domu a částečně i města na základy, které umožňovaly docílit snazší a úspěšnější cestou výsledků vyšší úrovně.

Když se Le Corbusier několik let po tom, co byl jako vhodný nástroj pokroku objeven pro střední Evropu, kde založil slávu více pionýrů, vracel z okružní cesty Evropou a hlavně z Prahy, napsal, že bohužel někteří Slované a Němci učinili z jeho výroku „dům je stroj na bydlení“ strojní pušku, kterou ostřelují každou myšlenku. Totéž zjistil ale jen v Praze Ilja Ehrenburg, který byl autorem vtipu, že „nové umění přestává být uměním“. A vyjádřil svoje překvapení nad obratností, která ze sentence dovede stvořit světový názor.

Tedy také u nás a ze všech zemí nejvýznačněji pracoval již epatantismus plnou parou se stoprocentním konstruktivismem. Strojní puška již byla K. Teigem postavena a první, kdo byl odstřelen, byl Le Corbusier jako duch estetický. Lidský ukázněný a disciplinovaný subjekt je objektivní součástí a jedním z účelů stavby, tvrdil Le Corbusier, jinak pracující hlavou. Nikoliv, stavba je problém přísně objektivní, tvrdil epatantismus, spojený mocensky s inženýrským komplexem, potlačovaným v teorii neprávem architekturou uměleckopřmyslovou. A tímto způsobem vyšla z této polemiky architektura jako pouhá věda. Byl to názor, při kterém snáze rostl věhlas než v příliš těsné souvislosti s tehdejší významem Le Corbusiera. A tak názorem, že „architektura je pro potřeby zadnic“ (kterýžto výrok není než Nezvalovou parafrází Masarykova výroku učiněného za zcela jiných okolností), stoprocentně nebo alespoň optimálně stavitelných a uskutečnitelných v laboratořích, řídil se od té doby usměrněný avantgardismus. A vhodnou taktikou, která mistrně přitahuje nejrozumnější lidi vždy od případu k případu tím, v čem projevují jakýkoliv defekt, rostl tento názor pod patronací K. Teigeho na lavinovou afekci, která dovedla rehabilitovat každého, kdo přijal tuto základní formulaci. A tato formulace byla úplně falešná. V. Dvořák v nedávno uveřejněné knize o estetice snesl podrobné doklady o tom, že žádný z významných architektů sebe konstruktivnějších z celého světa nepopíral nikdy, že by objektivní a účelové hodnotě architektury nebyla nadřazena kritéria vyššího syntetického poslání, ba právě naopak, že všichni taková kritéria vyššího poslání duchovního uznávají. Ale formulace, doložená mocí a zastrávací taktikou měla úspěch. Architektura se stala čistou vědou. Doktor Knock mohl s klidem zasednout ke stolu a pohlížeti z oken Mánesa na osvětlená okna svých nevléčitelných pacientů. Všude v těchto oknech pracuje se na vědeckých pracích těžko přístupným slohem a s náležitým využitím předcházejících epatantismem překonaných period vědeckého badání, projevujícím se přínosem cizích slov. Mnoho hlav je zaměstnáno nejen budováním teorie stavby domů a měst, ale také budováním noetických, filosofických a sociologických základů světa. A pod epatantními účinky nové objektivity, odstranivši vliv subjektu na př. Le Corbusiera jako posledního přežitku kapitalistické a buržoasní éry, vyrůstá pod tlakem politické formulace problémů architektonických komplex strachu, nakreslití plán na dosud nevytvářené půdě. Neboť to by byla práce pro fa-

šismus. A bohužel, nenašel se druhý Loos, který by anekdotu o sedláři předělal z umění na vědu. A tak se vyvíjí nerušeně proces, ve kterém diletantství jedno nasazuje křídla diletantství dalšímu.

Vůdce by měl v této situaci triumfovati. Ale vůdce netriumfuje. Sovětská vláda, se kterou operoval bez jejího předběžného souhlasu, obrací se částečně ke klasicismu, k témuž, který se snažil Corbusier transportovati v jeho věcném poslání do soudobé architektury. Rusko staví se tím jen na základnu, na kterou až dospěla tam hromadná výroba dostupných stavebních materiálů. A pak kulturní nadstavba světa se začíná nudit takovou přemírou objektivit. Chce se jí utéci z onoho k bláznění objektivního světa škatulí, řízeného inženýrským komplexem, utéci z citového života, vyráběného na zvláštních exaktních přístrojích, utéci z dosahu myšlenek, automaticky a vědecky konstruovaných, utéci ze světa, ve kterém již vyhnul homo sapiens a byl nahrazen homunculem.

Nový surrealismus ohlašuje novou epochu, jejíž vedení také nesmí Teigemu ujíti. Co může od ní architektura očekávat? Hle, co o tom praví Tristan Tzara:

„Architektura moderní, ať se sebe více snaží být hygienickou a zbavenou ornamentů, nemá žádnou naději na život. Bude živořit, díky předchozí perversitě jedné generace, předpisujíc si trest za neví jaké podvědomé hříchy civilizace (snad špatné svědomí, vycházející z kapitalistického útlaku).“

Formulace zřejmě mohou být různé. Kapitalismus může být také zřejmě kdykoliv jakýsi deus ex machina. A je vidět, že obchodní podnikání se vším svým ruchem tržiště může postupovati také ode zdi ke zdi.

Také bydlení se úplně mění.

To je kapitola, ve které bych nechtěl K. Teigovi křivdit. Napsal o bydlení knihu o 360 stránkách, ve které snesl tolik materiálu o malém bytu, že kniha je instruktivní, i když ji zahrucuje čistě politickou komunistickou formulací, ztotožňujíc ji s formulací odbornou do efemérních detailů. Pro jistotu jen připomínám, že řadové zastavení objevil v roce tuším 1908 jakýsi architekt Augustin Ray. Je jisté, že bez takové formulace politické nebyla by kniha získala oně pozornosti, jaká by byla přiměřená jejímu dobrému, věcnému obsahu. Ale uznávám-li, že to je obor, ve kterém Teige vykonal skutečnou práci, nechci tím říci, že by v otázce bydlení epatantismus zahálel. To ne, neboť ten je právě nejúčinnější zbraní. Naopak, pracoval stejně mocně a vůdcovsky jako jindy. Také bydlení se mění od základů. Na př. je tu nová forma bydlení, obšcežitie. „Obšcežitie stává se novou formou bydlení revolučního Ruska“. K tomu samozřejmě přísluší ještě „rozpad rodiny jako formy kapitalistického hospodářství“, poznání, kterým se od dob Teigova sociologického působení mezi architektky začínají v odborných měsícnících všechny úvahy o bydlení. Po tomto objevu kreslí se návrhy tajemných jedno- a dvou-buněk, s bidetem a closetem uprostřed či bez některého z nich, vesměs s představou, že se jedná o nějaký nový druh trampování. Kreslí se buňkové domy, koldomy, socdomy a komdomy, mysteriosní falanstéry, sestavené z buněk nahore popsaných. Vývoj nového bydlení jde mocně vpřed. A buňkové domy se zalidňují homunculy, vydávanými za proletáře. Představy o jich přiměřeně usměrněném životě jsou vzaty ze života barů a ostatek je vědecky předurčen, přepočítán a zajištěn.

Pak ale, jako obvykle, přijde rána. Členové stavebního družstva „Včely“ prohlašují, že v buňkách nebudou bydlet. Stalin určuje pro Magnitogorsk 75% individuálních bytů pro rodiny a 25% pro bydlení kolektivní.

Neměl jsem trpělivost, přezkoumati před napsáním této stati naše statistiky, abych se dověděl, kolik procent má kolektivní bydlení u nás ve všech svobodárnách, internátech,

hotelích, pensionech a pokojích pro svobodné pány a dámy. Rozdíl v tom asi velký nebude a to je jediné rozhodující pro posouzení sociologického významu a strukturálních změn epatantismem hlášených, ne druh bytů. Ale na Letné jsem si povšiml nápisu: „Podkarpatoruskoje studentskoje občestvítie — Karpatoruská studentská kolej“. A tak se mně spadol strach před tím, že představuji opožděného troglodyta a došel jsem k názoru, že také pro řešení otázek bydlení a otázek sexuálně-ethických se nehodí zcela sloh pařížských uměleckých manifestů.

Na konec vyvrcholilo badání o bydlení socroddomem variabilních tendencí, což v mluvě neepatantní z pouhé řemeslné periody výrobní představuje komfortní dům s malými byty a dokonalým příslušenstvím: dětskou zahrádkou, restaurací a hřišti, strojovými prádelnami atd.

V e s t a v b ě m ě s t s e e p a t a n t i s m u s n e v y p l á c í .

O stavbě měst nebyla ještě napsána kniha do té míry průzračná, jednoduchá a racionelní, aby bylo lze pouhým jejím přehlednutím dostati se podstatě složité otázky na kloub. Patrně proto zůstal v této věci Teige úplným diletantem, což mu ovšem nevzalo odvalu se také této disciplíně horlivě věnovat. Stati o urbanismu a desurbanismu, kterým se horlivě věnuje, nemají téměř vůbec reálného podkladu. Aby tuto okolnost zakryl, vychází z předpokladu, že minulost = 0. Tento nebývalý předpoklad, obzvláště pro nás, kteří žijeme ve městech spíše nadbytečných, má také za následek zcela nezvyklé metody a výsledky. Ušetří námahu, jakou vyžaduje znalost. Tato ztráta je však vyvážena daleko ziskem snadné práce. Postavení protikladů považuje patrně při tom za vrcholnou vědeckou metodu, kterou lze vždycky úspěšně zakončiti happy-endem synthesy. V praxi Teigeho je to v daném případě způsob, stojící na úrovni dialektické metody Hegelovy a jeho „Nathurphilosophie“, kterou se před dávnými časy pustil Hegel beznadějně do sféry přírodních věd, vyzbrojen na místě laboratoře pouhou filosofickou metodou. Je známo, že k objevům přírodních věd, na kterých je založen celý technický pokrok součinnosti, došlo se cestou podstatně jinou a poněkud složitější.

Úměrně použité metodě a s naprostou neznalostí skutečných hospodářských, sociálních, organizačních a technických vlivů, vznikají tak desorientační stati, které se nepodaří vždy dešifrovati. Ale tato kapitola nestojí celkem za řeč.

Z á v ě r .

Mluví se o zradě inteligence. Říká to Benda a říká to také Gorkij. Snad jedná se ve všech těchto případech, nazíraných s obou břehů v první řadě o zradu výchovy. Nejaktuálnější problémy dnešního světa jsou v první řadě problémy hospodářské, technické, sociální a organizační. A při tom velká většina lidí, kteří o nich mají rozhodovati nebo mají mravní povinnost se o nich rozhodnouti, má zřejmě výchovu v disciplínách podstatně jiných. Kdysi dělali národní hospodáři potají básnictví. Dnes, ale veřejně, je tomu naopak. Proto je ve světě tolik zrad a na všech stranách. A je jen málo těch, jichž realism je dosti hluboký, aby přestál doby nejistot a tápání. Proto je dnešek prozatím spíše dobou vůdců a drillu, než dobou moudrosti. Neboť není dosti lidí, kteří by mohli míti stanovisko. A proto mají strach.

Pokud se týká působení K. Teigeho mezi architektky, nebylo by ku prospěchu jeho i jich došlo k takovému úpadku zdravého rozumu, kdyby se byl při svém působení setkal s dostatkem moudrého odporu. Ale to je právě to, že se tak stalo velmi zřídka. A tak si navykl pokládati odpor jen za politickou reakci a jiní s ním. A vychovatel mládeže i starců dokázal tak změnit anatomické složení těla architektů, kterým

budou napříště růsti jen obě ruce levé nebo pravé. A proto oba druhy rukou budou míti architekturu vyvlastněnu. Je to bohužel ale hodnota, se kterou samou o sobě nelze žít.

A l i c e R ü h l e o v á - G e r s t e l o v á :

Hrdina svého věku

Francouzský spisovatel Georges Duhamel slavil 30. června své padesátiny. Českým čtenářům jest znám hlavně svými jak lidsky tak duchovně stejně vzácnými knihami o válce světové a o svých cestách po Evropě a Americe; také z několika přednášek v Praze. Hlavním jeho dílem je však pětisvazkový životopis průměrného člověka Salavina, u nás ještě málo známý.

Každý věk má své literární hrdiny. Ve svém žití a jednání shrnují citové a myšlenkové způsoby, charakteristické pro svou dobu, a jako majáky epochy posílají světelnou zář na temné moře neznámého vrstevnictva. Jejich básníci je vyličují jako podstatné reprezentanty svého věku, nechť jsou sebe nuznější a cvrčkovitější. Před sto lety Chateaubriand tvořil svého „Renéa“, Benjamin Constant svého „Adolpha“, Musset „Vyznání dítěte svého věku“, potomky to velkého Werthera, hrdinové „Mal du siècle“, světobolu. Když žili, spěchala epocha ku svému konci, epocha starých vazeb, církevně-feudalistické společnosti. To nové se sotva ještě rýsovalo na obzoru: tak naříkali bezradně nad zříceninami. A pak nastal nový věk, věk individualismu. Pak už nezbývalo místa na světobol ani na jeho hrdiny. Nastal nový věk osobnosti, která stojí ve společnosti svobodná a sama, od dětství více méně hodnocena jen jako něco výhradního, sebevědoma pouze v rozlišnosti od svých rovných, už ne a ještě ne zakořeněna v pospolitosti. Důrazně a osudně tedy nastoupí jednotlivé já na rampu dějin, vyzváno a odsouzeno k svobodě, již se ještě nenaučilo, k svobodě, která má býti stvořena v rámci vnitřních a vnějších nucností: marné to počínání pro jednotlivce, od začátku určené k neúspěchu.

Tu se vytvoří cit soudobý, nové vnitřní postavení, které bych nazvala „sebebol“, téměř magický to poměr k vlastní osobě. Státí se velikou osobností, hrdinou individualismu — to se podaří jen velmi málo výsadním. Dav nevýsadních hned opět se spojuje v nové společenské formy. A mezi vrcholy nad sebou a davy pod sebou planou v prázdném prostoru maloměstanství ona polodozrálá individua, shora jako zdola stejně odtržena, bez půdy pod nohama, bez opory v minulosti, bez naděje v budoucnost, a přece přítomnosti tak cizí: lidé mající jen sebe a to jen zpola.

Representantem těch pololídí jest Salavin. Básník Duhamel ho úmyslně a moudře vypátral z řady nesčetných svých vrstevníků a představuje nám ho v celé prostotě jeho vnějšího života a v celé složitosti jeho srdce . . . . . hrdinu svého věku.

Salavin nemá se a není nikterak hrdinský. Je to nepatrný muž s brýlemi a špatně přiléhajícím oděvem. Je mlčenlivý, nenápadný, skromný. Jen tu a tam vybuchne mícháním filosofické zuřivosti a malicherné podrážděnosti. Chodí do práce, celý den sedí někde v nějaké účtárně nebo prodává někde gramofonové desky. Jsou také časy, kdy nechodí do kanceláře, to je, když zase jednou ztratil své místo; je sice svědomitým a přesným pracovníkem, ale nemůže se zříci jistých fantastických odskoků — nikterak však kriminálních. Pak leží v posteli celé dopoledne, proklíná

celý svět a především sebe sama a vydatně trpí. Nestará se o veřejný život ani o politiku, přesto že je temperamentem opravovatel světa — ale jen na vlastní svou ruku. Mísí-li se kdy do nějakého činu nebo děje, kde je nutno být věčný, disciplinovaný, míti smysl pro skutečnost, pak jistě všechno zmaří, ovšem při nejčistších úmyslech. Se svou chotí, která ho beznadějně zbožňuje, žije v mírném manželství, ne nešťastném jen proto, poněvadž žena vždy zase povoluje a zachraňuje, když to začíná praskati. Přátele má dokonce také, slušné, milé lidi; ale od času k času vždy zase jiné; neboť běda tomu, kdo se mu chce přiblížit přátelskými službami nebo ho žádá o hlubší důvěru! To raději nepřítel. Samozřejmě, že Salavin trpí nsnadným trávením, že ale má chuť jen na ono jídlo, které může strávit. Zbytečno říci, že si kazí radosti lásky všelijakými mravnými zarážkami. Salavin jest sice přesvědčen, že má nečistou duši. A tak rád by byl bezvadně čistý! Ta nečistá duše, to jeho prostřední životní bod, tou se stále mučí, tu chce buďto vykoupiti, neb alespoň skryti. Co s tou nečistou duší? Je tam ledacos malicherného smetí, trošinku závisti, trošinku zlosti, že mu lidé nerozumějí, trošinku krčení nosu nad oněmi, kteří přečetli ještě méně knih než on sám, trochu litostného pohrdání pro ty hrubé optimisty, kteří myslí, že život je krásný... nic zlého, ve všem všude, mizerné všední maličkosti — zážitky člověka, který má příliš málo sebedůvěry. Díváš-li se však na to Salavinovým bujným sebezbožňováním (které je rub Salavinova bujného sebezbožňování), pak tato malá hromádka smetí zdá se obrovskou hromadou neřesti a hniloby. A stačí to na podnět k novému sebezbožňování, k neúspěšným pokusům vykoupení sebe nebo utíkáni od sebe a opět k sebezbožňování — ten věčný „sebebol“!

Takto zaměstnanému sebou samým nestačí Salavinovi čas na jiné věci, ku příkladu na život. A zde se stává tragickým. Jeho tragika leží v tom, že by chtěl pryč ze svého bytí a nenajde cesty. Není s to, aby vzal svět tak, jakým je a nemá síly snažit se, aby svět předělal. Tak prchá ve své já, onu poslední pevnost, v níž lze snad dosáhnouti bezpečnosti, trvání, záchrany. Ale i to já, věrné zrcadlo svého věku, octne se v osudném kolísání, neskýtá ani nenalézá opory. Salavinův život ukazuje tragiku individualisty, jenž nemá ani dost formátu na jednotlivce, ani dost statečnosti na spoluhráče. Jelikož prožívá své já v centru svého života, zdá se mu svět zkriveným a malým. Jelikož jeho život postrádá velikých okamžiků, stanou se mu malé okamžiky velikými hodinami. Příběh jeho života je příběh jeho tisícírovnoběžně změněného, ba v podstatě jednoduchého reagování. Nereaguje jenom na účinky zevnějšího světa, nýbrž také na svou vlastní minulost, na reakci včerejší a předvčerejší. Je to vypořádání se se svým osudem, ale také s představou toho osudu. Tím tento osud, a jak jej Salavin prociťuje, nabude dvojité pudy. Však touto dvojnásobnou reakcí vyvine se dodatečně přece jistá forma akce: přebarvení světa Salavinovou barvou. Kdekoliv Salavin se světa dotýká, stává se svět kusem jeho věčně toužícího, věčně osamělého srdce. Roztržka zoufajícího sobce je skutečně Salavinem vyjádřena tímto výkřikem: „Jak se mohu vyrovnati sám se sebou, jakým jsem? A jak mohu, aniž bych bloudil, snažit se být jiným?“

To je tedy Salavin — jméno druhové, znamenající poloviční bázeň a poloviční statečnost, poloviční vzne-

šenost a poloviční směšnost; celkem: pochybený život, deficitní člověk. Tot hrdina našeho věku? To přece je zlý blázen, šílenec! Nuže, nemůžeme si vybírat naše hrdiny. Kdo z nás je beze hříchu, ať hodí první kámen!

Duhamel doprovodil svého hrdinu v pěti svazcích po 13 let jeho života. 1932 mu dal umřítí — smrtí neúspěšnou, půl mučednictví, půl pošetilé náhody.... polosmrt.

Salavin zemřel bez potomků. To je symbolické. Ještě svět se hemží Salavinými, poznanými a nepoznanými. Ještě stojí tisíce Salavinů na prahu budoucnosti, zatarasující vchod. Ale zásadně Salavin je už včerejší. Pro pokolení teď vyrůstající již nestačí sociální prostor pro podobnou povahu; neboť i na to, aby se zavřel se svým já, je třeba jistého prostoru. Toho nám již není přáno; dnešní doba už dnes neposkytne těmto lidem příležitost k životu. Salavinové, jedním okem ve své promarněné minulosti, druhým okem ve své záhadně vytužené budoucnosti octnou se v tlačnici. Přítomnost jde proti nám. Jednotlivcům v jejich žalu a strasti boří se hranice. Brzy Salavin nebude míti živé vrstevníky.

Ale za 20, za 200, snad za 2000 let lidé přečtou si příběh jeho života, aby poznali člověka našeho věku. A řeknou snad: „S takovými lidmi chtěli tenkrát vybudovati nový svět? Ti přece ani nemohli pochovati sebe samy!“ Zavrtí hlavou a ucítí hlubokou, hlubokou soustrast pro nás a pro ten ubohý náš věk. Tuto soustrast ucítí básník Duhamel, vytvořiv psychologickým mistrovstvím dítě svého věku. Odkrývá nám vnitřní příběh přítomnosti, nepatrný, chudý na vzácnosti, přesto nekonečně hluboký a velkolepý příběh našeho života. Přítomně vyzývá, aby se dívali do svých srdcí. Potomky učí, aby rozuměli svým předkům. Salavin, smutný hrdina vstoupí do řad svých bratrů, hrdinů, bývalých epoch. Stane se pomníkem. Myslím aere perennius.

filosofie a psychologie

Karel Čapek:

Kapitola o hodnotách

Začněme zase s příklady: Když se probíráme literaturou z fin de siècle, kolem roku 1900, shledáváme, že tehdy bylo jakýmsi kulturním ideálem být morbidní, dekadentní, aristokratický, spirituální, pesimistický, individualistický, více méně démonický a tak dále. Proti tomu včera a dnes se stal kulturním ideálem daleko spíše člověk vitálně přetopený, hromadný, krevnatý a energetický, revoluční optimista a mravní pořádek. Tážu se, zda se v průběhu jedné generace změnila lidská skutečnost, lidská nátura nebo nervový stav lidstva tak krajně a výrazně jako toto hodnocení. Tehdy nebyli lidé doopravdy tak unavení a dnes nejsou doopravdy tak robustní a jaří, jak by chtěli být; výkyvy skutečného vývoje se nejevily zdaleka tak překotně a rozmáchně, jako výkyvy našeho hodnocení. Před několika lety se vítězně tvrdilo, že vývoj světa jde vlevo; dnes se neméně vítězně hlásí, že vývoj světa jde vpravo. Nuže, ať jde vývoj světa kamkoliv, můžeme vzít na to jed, že sebou nevrčí tak přemetně a nemrská sebou jako rybička ve vodě. Řečeno

graficky, křivka hodnot se nekryje s křivkou skutečného vývoje, nýbrž odchyľuje se od ní téměř soustavně ve směru kladném nebo záporném. Nejšřymnější je, že to vlastně víme, ale nechceme si s tím lámat hlavu; ponecháváme jaksi fatalisticky vývoji, aby si nakonec razil sám cestu mezi extrémy našeho hodnocení a nějak spravil naše libovolné úchylky. Je to asi tak, jako bychom skládali svědectví a při tom nadsazovali, bájili a lhali, co hrdlo ráčí; ať si slavný soud (v tomto případě soud dějin) uvede sám naši výpověď na správnou míru a odečte od našich nehorázností, co uzná za vhodné. Pochybuji, že byste takové svědky považovali za odpovědné a zralé, aby byli slyšáni v case lidského osudu.

Tedy to je to špatné na našich hodnotách: že s nimi zacházíme jako s něčím, co vlastně není závislé na faktech, nýbrž na naší vůli a libovůli, na našem stanovisku, na našem souhlasu nebo odporu. Jsou, když řekneme ano, nejsou, když řekneme ne. Jsou to jenom fikce, které se dostavují nebo mizejí podle toho, jak se nám zachce. A takovými fikcemi chceme mistrovat skutečnost.

Avšak hodnoty nejsou žádné fikce. Jsou skutečné a existují nezávisle na naší vůli, neboť jsou hodnotami také pro jiné lidi, kteří na naší vůli nezávisají. To, co prožívá někdo jiný, jeho vztahy a potřeby, jeho úkoje a sympatie, jeho strachy a důvěry jsou skutečnost, která se nemění tím, chová-li se k ní kladně nebo odmítavě. Hodnoty prostě jsou; jsou a platí v té míře, v jaké uspokojují druhé lidi; můžeme je měřit podle toho, jakému počtu lidí, jakým lidem a jak hluboké uspokojení poskytují. Můžeme se k nim stavět jako ke skutečným, které lze poznávat, analyzovat, vysvětlovat i srovnávat — a do kterých lze také více méně účinně zasahovat; neboť právě skutečnost je nám dána nejen k tomu, abychom ji poznávali, ale abychom v ní a s ní aktivně žili. Ani naše hodnoty nejsou pouhé ano nebo ne, nejsou jenom náš souhlas nebo nesouhlas s nějakou skutečností, nýbrž samy jsou skutečnost; zahrnují naši životní zkušenost, naše skutečné vztahy a větší nebo menší znalost toho, co hodnotíme; plynou z naší letory, našeho prostředí nebo nějakého aktuálního impulsu; nesou v sobě větší nebo menší počet praktických aplikací nebo důsledků, kterých jsme si víc nebo míň vědomi; zkrátka jsou složitou a mnohostrannou skutečností, kterou opět můžeme poznávat, analyzovat, vysvětlovat a srovnávat, zpracovat nebo opravit. Je-li nám naše hodnota objektem, pak je nevyhnutelně objektem mezi objekty, hodnotou mezi hodnotami; není sama na světě. Přestává být brejlemi, skrze které se díváme, a stává se jedním z předmětů, na které se díváme. Přestává být měřítkem, kterým měříme, a stává se něčím, co můžeme srovnávat s druhými předměty. Přestává být naším soukromým absolutnem a stává se malým článkem nás nekonečně překračující, pluralistické reality. Dále: ve své skutečnosti je každá hodnota složitá a mnohorozměrná; vzniká z konkursu vnitřních i zevních příčin, odpovídá celému shluku potřeb, má spoustu vztahů k jiným hodnotám a tak dále. Nemůžeme objektivně rozhodovat, která z těch hodnot je platná a která neplatná; to je zpravidla vyhrazeno naší sympatii; ale můžeme zjišťovat, které jejich složky se navzájem vylučují a které jsou slučitelné; které potřeby v té nebo oné zůstávají neukojeny; která prosazuje jedny na úkor druhých a v jakém po-

měru. Hodnoty jako celek můžeme jenom přijímat nebo zamítat; ale opravovat a zdokonalovat můžeme jen to, co je rozčlenitelné v souhrn faktorů. Hodnotíme věci jako dobré nebo špatné; ale na to už je třeba intelektu s jeho celou bdělostí, analyzou, srovnáváním a vynalézavostí, abychom poznali, že ty dobré mohou být v určitých ohledech ještě lepší nebo ty špatné opraveny odstraněním chyb. Jen potud je svět zlepšitelný a opravitelný, pokud jej můžeme poznat. Rozhodnout, co je dobré nebo špatné, je více méně věc citu a víry; rozhodnout, co je v daném konfliktu hodnot lepší nebo horší, to už je věc pozorování, kontroly, srovnávání a opěťovaných zkušeností.

A za třetí: zacházet s hodnotami jako se skutečnostmi, to znamená také je skutečně prožívat a nejen je vyznávat hubou. Skutečné hodnoty nejsou ideje v hlavě, nýbrž činné síly, jež formují náš život. Mám k smrti nerad intelektuální komunisty, kteří žijí životem buržoasních flákačů a kulturních dekadentů, nebo vlastenců, kteří píší špatnou češtinou a krmí svůj národ nečistotami všeho druhu. Hodnota není hodnotou tím, co slibuje, ale tím, co dává, tak jako bankovka není hodnotou tím, co je na ní napsáno, ale tím, co si za ni koupím. Jsou lidé, kteří se zamilují do Grety Garbo podle jejích obrázků nebo do Velké Ideje podle jednoho nebo dvou krásných hesel; ale o takových lidech řekneme, že žijí ve snech a fikcích, a cítíme, že takový život není poctivá hra.

Pomoz bůh, to to vypadá abstraktně a koženě; i rcete, ať vám dám pokoj s analyzou, kontrolou a jinými laboratorními metodami; život není vědecký případ a my nemáme chuti, aby byl zbaven šťávy v intelektuálních zkumavkách. Dobrá, v zájmu té šťávy se pokusím říci to jinak. Život není vědecký, je tragický; může být lépe vyjádřen básní než abstraktní formulí. Dejme tomu, vzpomeňte si na Antigonu. Antigona podle zákona božské a rodinné lásky pohřbila tělo svého bratra, který byl v klatbě thébské; za to byla podle zákona Théb za živa zahrabána. Je to klasický konflikt dvou mravních příkazů. Zkuste zrušit ten konflikt tím, že se postavíte za jednu z těch hodnot a druhou prohlásíte za neplatnou a nicotnou. Jste, dejme tomu, zuřivý thébský patriot, přísaháte na svrchovanost státu a kladete zákon obce nad život jedincův; v tom případě se Antigona dopustila hrubé nenáležitosti, byla odsouzena právem, a jaké pak řeči: nestalo se nic tragického. Nebo jste člověk hodnot anarchických a sentimentálních a shledáváte, že thébská spravedlnost spáchala na Antigone justiční mord a barbarskou surovost a že celý ten případ je jenom trapný doklad lidské hlouposti a krutosti. Nebo další alternativy: Antigona nemusela brát svou pietní povinnost tak vážně, mohla jen poplakat v koutě a bylo po tragedii. Nebo Kreon, vládce Théb, nemusel brát také strašně vážně svůj zákon a mohl zamhouřit oko, řekneme už proto, že jeho syn miluje Antigonu; stačil kousek protekce a nemuselo dojít k tragedii, mohla žít Antigona a Kreontův syn se nemusel proklát mečem. Zvolte si některé z těchto stanovisk a je konec tragedie, konec lidské velikosti, konec mravního otřesu. Ale ještě zbývá stanovisko třetí, stanovisko mravní a tragické objektivity: žádná ze srážejících se hodnot není popřena a znevážena; tragická vznešenost případu je v tom, že se veliké sráží s velikým, oprávněné s oprávněným. V tom je i tragické hrdinství a tragická odpovědnost osob dramatu.

Srovnajte s tím naše konflikty hodnot: jen ty hodnoty, kterým říkáme naše, jsou veliké a oprávněné, kdežto ty druhé jsou idiotské, překonané, falešné a vůbec nízké. Naše ideály se neměří s ničím velkým a platným, nýbrž s pouhými zmetky, klamy a pošetilostmi. Měli bychom těžší práci a naše úsilí by bylo dramatictější a odpovědnější, kdybychom řekli: Ano, my víme, že na té druhé straně jsou ve hře skutečné a živé, platné a mnohé hodnoty; ale my přicházíme s většími a spravedlivějšími. Někdy je po čertech těžké, aby náš klad přečínal klady, které jsme nechali stát na jejich místě; snazší je převýšit hodnoty, které jsme před tím pokáceli; na to stačí hrozně malý pámbíček, aby drobet čouhal nad to rumišť. Zbavujeme se tragické odpovědnosti, zbavíme-li se úcty ke v š e m hodnotám života, i k těm, které chceme nebo musíme překonávat. Od popírání hodnot hubou je jenom krok k popírání hodnot násilím; ani to, ani ono není měření a srovnávání, nýbrž odklizení jednoho, aby bylo učiněno místo pro něco druhého; není to boj, nýbrž soutěž; ne konflikt hodnot, ale konflikt egoismů, třeba egoismů hromadných. (Pokud jde o konflikty dějinné, je to vlastně pojetí dějin jako volné, ničím vyšším neřízené soutěže sobeckých podniků třídních, národních, kulturních nebo generačních; krutý špás dějin je, že tahle liberalistická koncepce nás ovládá v době, kdy je nám zvěstováno, že liberalismus je mrtev.)

Je možno dívat se na dění světa a jeho veliké konflikty jinak, řekl bych, s tragickou objektivitou: zjišťovat, že i když ne vždy, tedy ve většině případů stojí oprávněně proti oprávněnému, lidské proti lidskému, klad proti kladu; náš je zákon Théb i zákon lásky, a jejich střetnutí se děje i v našem srdci. Je nám něco do každé hodnoty, o kterou jde; nemůžeme zůstat lhostejnými diváky, nemůžeme slepě stranit jednomu proti druhému, nemůžeme se obrátit zády k tomu zápasu, abychom mu unikli. Není nám dáno myšlenkové pohodlí, že na jedné straně je všechno správné a na druhé všechno absurdní; není nám dáno mravní pohodlí, že všechno, co pomáhá jedné straně, je dobré a mravné, a všechno, co může sloužit druhé straně, je mizerné a zavrženíhodné. A přece se musíme rozhodnout; skeptičtí a neutrální můžeme zůstat jenom vůči lhostejnému. To je právě to tragické, to je ta přísná a těžká odpovědnost: že se v tom skutečném konfliktu musíme rozhodovat pro něco a tedy i proti něčemu, co je také oprávněné, co má také svou velikost, své životní právo a svou platnou hodnotu. Z toho dilematu můžeme vyváznout tím, že si to radikálně usnadníme: jednoduše se té druhé straně upře všechna platnost a veškeré právo, i budiž jakýmikoliv prostředky odkrouhnutá a basta; jakápak tragedie. Nebo je druhé a těžší východisko. Ve většině velkých konfliktů není volby mezi hodnotou a nehodnotou; volba je mezi hodnotami, a tu budeš volit —

„Já už vím, kazateli: tu relativně lepší.“

Ano, tu lepší, tu vyšší a spravedlivější.

„Tak to je prašť jako uhoď; copak není tahle volba také subjektivní, neřídí se také naší sympatií, naším stanoviskem a tak dále?“

Ano; ale aspoň, člověče, musíme srovnávat, aspoň se musíme dívat, co je na té a co na oné straně. A čím pozorněji se díváme, tím líp můžeme vědět, která strana je lepší, ne?

„Dejme tomu; ale tady nejde o věci, které můžeme brát pod lupu; jde o ideály, které nejsou předmětem zkušenosti, ale víry.“

Ba ne. Ideály jsou skutečné. Odpovídají skutečným potřebám a nesou v sobě skutečné vztahy. Vyznávají je skuteční lidé a jdou za nimi skutečnými prostředky a metodami. Člověče drahá, tady toho je k srovnávání a poznávání!

„Budiž; ale je d n o u s tím srovnáváním musím přestat; jednou se musím přihlásit k tomu, co uznám za lepší a spravedlivější, a pak se jde za tím, děj se co děj.“

Jenom jednou?

„Cože?“

J e n o m j e d n o u se přihlásíš k tomu, co je lepší a spravedlivější? Nebo se, řekněme, budeš pořád, každý den, za všech okolností hlásit k tomu, co je lepší a spravedlivější?

„Myslíš, po každé k témuž, za čím jsem se rozhodl jít?“

Ne. Po každé k tomu, co je lepší a spravedlivější.

„I kdybych to někdy našel . . . na té druhé straně?“

. . . Ano.

„Ale to by byla vrtkavost! To by byla zrada na mém praporu!“

Nebo věrnost a stálost vůči tomu, co je lepší a spravedlivější.

„To nejde, kamaráde; tím bych oslaboval naši věc.“

Nebo bys ji, pokud můžeš, nutil, aby za všech okolností byla tou lepší a spravedlivější, ne?

„Opravit ji, že? A kdyby to nešlo —“

— tedy za žádných okolností nezradit a nezapřít to, co je skutečně lepší.

„— — Člověče, takhle by se nedala dělat politika!“

Ano, takhle by se snad nedala dělat politika. Ale co-pak jsou kulturní hodnoty, mravní zákony, cit spravedlnosti, intelektuální poctivost a já nevím které ještě ideály k tomu, aby se na nich dělala politika?

Tož pravda: politika jako kolektivní taktika, jako vedení davů snad potřebuje jednoduchých hesel a krouhví, za kterými se mašuruje bez dlouhého ptaní; ale tyto kapitoly jsou psány o poslání intelektu, a intelekt právě se nemůže neptat a nemůže přestat myslet, pokud se nerozhodne zavřít svůj vlastní krám. Intelekt si nedá poroučet, ale také nemíní komandovat; pravda, kterou hledá, není záležitost tábora, nýbrž věc poznání. Podívejte se na tituly, které si dnes přikládají intelektuálské revue a plátky: je to samá Fronta, Průboj, Průlom, Vlajka, Nástup, Úder nebo Útok; už z těch jmen je vidět, že tady kde kdo chce vyrážet bojovná hesla a mávat válečnými prapory, místo aby svedlo a věčně myslel. Dejme tomu, že se opravdu a nevyhnutelně rozchází cesta vědění a cesta vedení. (Není to ovšem pravda; viz Masaryka a jiné.) Na takovém rozcestí se intelekt rozhoduje sám proti sobě, dává-li přednost prostředkům vedení před prostředky vědění; dá-li se cestou hesel, povelů a táborářství, místo aby poznával, srovnával a objevoval, jak mu jeho zákon káže. Snad se domnívá, že plní svou mužnou povinnost, když slepě a hrdinně mašuruje za svým praporem. Ale kdo potom, prosím vás, vezme na sebe mezi lidmi mužnou povinnost kontroly a objektivit? Kdo bude mít hrozný a statečný úkol, aby hleděl zabránit zbytečným chybám a zlořečeným křivdám, kdo tady bude neúplatným korektivem, kdo to bude, zřekne-li se intelekt své objektivitě a duch svého věčného a dalekého vidění? Není toto snad ta největší služba a nejvyšší aktivismus ducha v procesu dějin? a jeho nejdrama-

tičtější funkce, jeho pravá statečnost i nejtěžší odpovědnost?

A zatracená, trpělivá práce, ano.

A veliké, plné, tragické prožití světa.

dopisy

VDP s druhého hlediska

Vážená redakce!

Chvála, již doprovází 25. číslo Přítomnosti p. V. G. 25leté jubileum trvání Velkonákupní společnosti družstev, jako prototypu úspěšného socialistického podnikání, obsahuje několik tvrzení, jež není možno nechat bez poznámky. Jde prostě o to, že p. V. G. vybral si k argumentaci ve prospěch družstev (hlavně ovšem VDP) ty případy, které je možno bez uzardění a s gestem oprávněného rozhořčení použití proti ideji soukromopodnikatelské, při zaručeném výsledku v očích veřejnosti: není přece nic populárnějšího, než ukázat na banky a jejich sanace. Pamatujeme-li se však dobře, byly sanace bank prováděny za součinnosti a souhlasu parlamentních zástupců (také socialistických) ve veřejném zájmu, neboť šlo zde o trochu víc, než několik bankovních ředitelů a pány správné rady.

Připomeňme si raději řady sebevražd jedněch soukromých podnikatelů a žebrácké hole ještě jiných, kteří třeba volali ku státu „pomoz“, nikdo jim nepomohl. Toto jsou soukromí podnikatelé, o něž při otázce družstev a speciálně VDP jde, právě tak jako ti, kteří dnes každý den ráno se strachem vytažují rolety svých krámů, nevědouce, co den jim přinese a nepůjdou-li večer ke svým rodinám bez pěti nebo deseti korun denní tržby, na niž už čekají exekutoři berních úřadů, dodavatelé a také — ty banky, které byly sanovány a jsou panem V. G. soukromému podnikání připomínány při chvále VDP.

Pan V. G. píše: „Řekne se: což o to, to se podniká, když vzadu stojí politická strana. Nutno proti tomu uvést, že VDP vznikla v době, kdy bylo příliš málo vyhlídek, že by socialistická strana svým vlivem — zejména vůči státní moci — mohla něco vytlouci pro podnik, který jí byl blízký.“ Kdy a za jakých okolností VDP vznikla, je pro dnešní její stav — myslím — celkem nerozhodné. Hlavní věc je, kdy a za jakých okolností jí bylo umožněno dosažení dnešních posic, jež opravdu mnohým u nás nejsou a nemohou býtí přijemné. Nechejme mluvit tržby VDP, které jsou tím nejspolehlivějším, nejpřesnějším a také nejneustraněnějším ukazatelem:

Rok	Tržba	Rok	Tržba
1911	1,621.122.32 K	1922	588,685.870.96 Kč
1912	2,178.705.32 K	1923	440,592.670.90 Kč
1913	3,126.463.37 K	1924	543,990.220.90 Kč
1914	3,238.427.10 K	1925	544,852.947.02 Kč
1915	4,205.671.36 K	1926	530,170.347.29 Kč
1916	5,327.891.61 K	1927	561,552.823.05 Kč
1917	9,553.728.52 K	1928	571,752.893.05 Kč
1918	37,206.326.80 Kč	1929	604,723.506.30 Kč
1919	294,423.210.54 Kč	1930	490,196.739.— Kč
1920	875,186.632.39 Kč	1931	447,945.815.— Kč
1921	980,355.328.59 Kč	1932	494,054.326.— Kč
		1933	460,227.275.— Kč

Jakým způsobem vysvětlí p. V. G. ohromující vzrůst tržeb od roku 1919 (částečně též v roce 1918, kdy vzestup proti minulým letům je rovněž neúměrný; i ty dva měsíce od převratu něco znamenaly)? Víme přece ještě něco o vázání a o hospodářství a o tom, že republika byla vyhlášena se „socialistickou“ devisou, jakož i že tehdy nejsilnější stranou byla sociální demokracie, pod jejímiž perutěmi se skrývala a tulí VDP. Jaký to byl jiný vliv, než právě tlak politické strany, který pomáhal na všech stranách, ať už prostým diktátem nebo vynucenou dohodou? A jaká by to byla špatná politická ochranitelka, kdyby sociální demokracie právě tenkrát v těch letech se nepostarala o vydatné drobtý s prostřených stolů republiky pro svoje družstevní hnutí? Dnes se to opravdu VDP dobře podniká, může-li klidně žít v rezerv vlivné přízně popřevratových let, zvláště když i dnes vane dobrý vítr do jejich plachet (obilní monopol, dobytčí syndikát, zákon o umělých tucích).

Ale p. V. G. pomíjí (či zamlčuje) i jinou věc: ačkoliv (též podle jeho slov) má VDP „zdravý základ podnikatelský“, není do dnešního dne postavena podnikatelsky na roveň se svými konkurenty. Do dnešního dne platí družstva na zvláštní dani výdělkové 2 promille ze splaceného základního kapitálu, bez ohledu na docílený (anebo alespoň vykázaný) zisk, zatím co její konkurenti, ti opravdoví soukromí podnikatelé (hlavně obchodníci smíšeným zbožím), jsou zdaňováni všeobecnou daní výdělkovou, jejíž sazby jsou (při stejném zdaňovacím základu dle tržby) až devadesátkrát vyšší, než u družstev. Za takových okolností není divu, že VDP může býtí chloubou socialistického podnikání. Zapomíná se však, že potom přestává býtí družstevní hnutí sobeckou záležitostí socialistického nebo soukromého podnikání a dostává se do přímého zájmu státu, jemuž (a jeho poplatníkům ani zaměstnancům) nemůže býtí lhostejna ani občanská nerovnoprávnost v podnikání, ani důsledky dnešního daňového systému.

Pan V. G. řekne shovívavě a s benevolencí o sanacích družstev: „snad se staly chyby, snad se drželo něco, co se držeti nedalo“. Není tomu dlouho, co v Přítomnosti obhajoval p. Dr. Winter pensí p. sen. Johanise a řekl — v omluvu na její výši: „což je divu, že se někdy přestřelilo?“ Ejhle — pan V. G. řekne, „snad se staly chyby“, pan Dr. Winter „což je divu“ — ale staly-li se také chyby, nebo přestřelilo-li se jenom v t. zv. soukromém podnikání, hned je oheň na střeše. Říkáváme tomu obyčejně: politika dvou železek.

A konečně: podle pana V. G. „nemusí býtí hnačí slou podnikání jen osobní zisk, ale může jí býtí také neosobní zájem“. Nuže — kolik je soukromých podnikatelů, za jejichž věc píše tyto řádky, tolik by jich okamžitě a s vrělymi díky i vděčností až do sedmého kolena milerádo vyměnilo svůj osobní zisk za „neosobní zájem“ p. Lustiga.

Stanislav Kočvara,
místopředseda Obchod. Jednoty Čs. v Brně.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

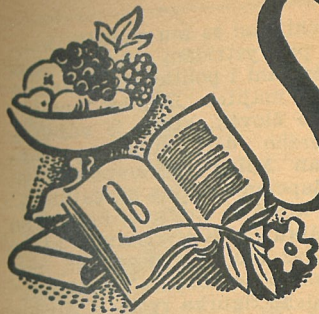
Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TŘ. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

Roč. 4. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

27

Karel Toman:

ČERVENEC*

Svatý stín strážný běh nad domovem, hlas jeho slyšet v tichu: Pamatuji! A v šumu listů, v chladné písni vod hlas jeho slyšíš, slyšíš doprovod: Pamatuji!

Ne záře hranice, jen víra, zápal tvůj, čin s mužným slovem at provází tě po Čechách. Ne bengál vyhaný, jen tichý stálý plamen at hoří v duších.

Svatý stín strážný běh nám nad Čechami a děti v kolébkách nám posvěcuje vzdušným pocem.

* Ze sbírky: „Měsíce — Hlas ticha.“

POZNÁMKY

A — ALOE.

U Čechů není Sanders ani Duden, toliko „Pravidla českého pravopisu“, jež sice poskytují více nežli slibuje jejich jméno, avšak zdaleka nikoliv tolik, co by vyžadovalo důkladné zaopatření písčích. Mezera je takřka nepochopitelná a sotva prominutelná v době, která přinesla dvojí: nádherný rozvoj češtiny a bestiální opravdu způsob psaní, především v beletrii.

U normujících pomůcek a ukazatelů se to asi změní: Česká akademie věd pracuje na velkém slovníku řeči a pod nátlakem kulturní veřejnosti i na jeho normativním výtahu pro praktickou potřebu. Uspíšení

Konec pokrokové strany. Začátkem roku 1920 dospěla jedna z dosavadních českých stran k poznání, že nemá nadějí do budoucna, i rozhodla se likvidovat. Jistě zejména blízcí se volby přivedly ji na tyto truchlivé myšlenky. Dosud měla v revolučním Národním shromáždění šest jmenovaných poslanců. Nyní, když poslanci jmenovaní měli ustoupit voleným, necítila v sobě dosti sil, aby se vystavila této zkoušce. Její činnost v republice nestačila opatřit ji sebevědomím. Zнала dobře své slabiny, z nichž největší byla vzdálenost od voličské masy. Přestala věřit, že malé strany jako ona mají budoucnost. Byla to strana pokroková, pozůstatek bývalé Masarykovy strany realistické. Masarykovo jméno bylo ovšem pro ni kapitálem. Strana, ze které vyšel úspěšný vůdce zahraniční revoluce, byla obklopena zvláštním nimbem. Ale ani sebe větší sláva, vyzařovaná minulostí, nestačí straně, není-li v ní v přítomnosti dostatek schopných vůdců.

(Ferd. Peroutka: Budování státu.)

bylo slíbeno, ale věci už pokročily tak, že je krušné čekati i jen dva roky. Situace se prostě stala neudržitelnou.

Zcela nečekaně se pustili nyní dva brněňští filologové do jakéhosi konkurenčního podnikání „malému“ normativnímu slovníku Akademie. Pavel Váša a prof. dr. Trávníček, dvě dobrá, velmi dobrá jména bohemistiky, mají výsadu expeditivního výkonu, ježž první ukázka leží před námi jako oddíl A — aloe nového českého slovníku, ježž chce býti poradcem ve všech věcech pravopisu, fraseologie a kulturního života (Slovník jazyka českého pravopisný, kulturní a fraseologický, nakladem Fr. Borového, Praha, asi 30 sešitů v půlměsíčních lhůtách od září 1934, cena sešitu Kč 3.60, prvního sešitu Kč 1.50).

Obě jména nezklamou, že slovník bude dobrý a užitečný. Má ctižádost malého konverzačního lexikonu, zpracovává

dějiny, zeměpis, kulturní dějepis, bere ohled — a to je zejména vysvědčení dobré pověsti slovníku — na hesla jako AEG a Agfa. Slovní zásoba češtiny nemá ovšem k písmeni „A“ sama mnoho co říci, velký opak k němčině, avšak právě takřka mezinárodní povaha oddílu poučuje vydatně o metodice autorů. — Nakladatelství Fr. Borového náleží za jeho „omračující“ iniciativu srdečný dík.

Prager Presse. Paul Eisner.

BRITSKÝ TISK O POHÁDKÁCH BRATŘÍ ČAPKŮ.

The Observer:

„Tato knížka bude mít velmi mnoho dychtivých čtenářů a také si jich zplna zaslouhuje.“

The Western Daily Press and Bristol Mirror:

„Od počátku až do konce je to knížka okouzující a zářící podivuhodnou lidskostí i sympatií se všemi živými tvory.“

New Leader:

„Je to zábavná knížka, psaná s živostí a veselím, které pobaví mladé čtenáře. Josef Čapek ji ilustroval několika vtipnými kresbami a jeho pohádka o lupičích je jednou z nejlepších z celé knížky.“

John O'London's Weekly:

„Zdá se, že plášť bratří Grimmů spadl na ramena bratří Čapků, kteří nám dali okouzující knížku pohádek. Zjevy fantastické se tu zábavně mísí s lidmi denního moderního života.“

Times, Londýn:

„Těžko říci, proč jsme tak okouzlení, proč se tak dobře bavíme těmi absurdními rozmluvami, tím fantastickým dějem, těmi podivnostmi a tajemnými zjevy, které všechny mají tolik řeči; ale je to tak.“

Daily Telegraph:

„I kdybychom se na tyto historicky divali jen jako na zábavné fantazie pro ukrácení chvíle, musili bychom je prohlásit za nejlepší zábavu.“

Country Life:

„Knihu lze doporučit každému čtenáři, starému i mladému, jako sbírku půvabných historek, které nezbytně rozesmějí i nejsmutnějšího.“

Lincolnshire Echo:

„Ve svých pohádkách přináší Karel Čapek touž svěžest a skvělý humor, jaké známe z jeho proslulých knih o cestách a o zahradnictví, a dosahuje jimi stejného úspěchu.“

FEUILLETON

Bedřich Hlaváček:

SARAJEVO*

(Dokonč.)

Při příjezdu tamže byla Jeho císařská Výsost v nejlubším bezvědomí, dýchání zcela povrchní, zřítelnice reagovaly slabě, srdce tlouklo tiše, puls byl sotva znatelný. Z rány na krku a z úst tekla krev. Asi po deseti minutách — okolo jedenácté hodiny dopolední — nastala smrt. Pan arcivévoda zemřel obklopen pány své družiny, kteří se namáhali mu pomoci.

Smrt Její Výsosti, o kterou pečovali hraběnka Lanjusová a jeden z lékařů, nastala hned po příjezdu do konaku. Nejvyšší hofmistr a pobočník vyzvedli ji z vozu, a oba arciknížecí

* Výňatek z historické monografie „František Josef I., život, povaha, doba.“

manželé byli družinou a osobami z konaku odneseni do prvního patra.

Duchovní, který byl ihned zavolan, udělil poslední pomazání. Zatím dostal se Jeho Excelence arcibiskup Stadler s duchovenstvem a zařídil modlitby.

Zatím uložení mrtvol arciknížecích manželů se stalo na dvou lůžkách v konaku, až dojdou další rozkazy...

Ve zprávě plukovníka dra Barolffa chybějí některé podrobnosti, které jsou v jiných líčeních. Tak zejména stojí za povšimnutí, kterak po prvním atentátu arcivévoda při vstupu do radnice, nasejvš pobouřen a rudý hněvem, onopil se na starostu města:

„Herr Bürgermeister. Wir kommen als eure Gäste her, und ihr werft Bomben auf uns. Es ist ein Skandal. Nun halten Sie Ihre Rede.“

Po druhém atentátu, když se vedvodkyně z Hohenbergu zhroutil, zaslechl Potiorek, kterak František Ferdinand šeptal:

„Sophie, gib auf die Kinder acht.“

V tu chvíli patrně jej opouštělo již také vědomí.

V jiných zprávách mluví se jen o dvou výstřelech, a rovněž není jisto, kdo byl zasažen dříve. Některé údaje tvrdí, že první výstřel zasáhl arcivévodu a druhý, platící vlastně Potiorkovi, usmrtil vévodkyni; naopak zase líčí jiní, že vévodkyně klesla první. Vražda odehrála se tak rychle, a nejbližší svědci byli asi do té míry překvapeni a zdrceni, že detaily jim unikly. Správně poznamenává R. W. Seton-Watson, že s nestranného hlediska je nejpodivnější skutečnost, jakou v tom úlohu měla slepá náhoda. Kdyby byl vůz arciknížete neřídil šofér neznalý města, byl by minul místo, kde stál Princip, velikou rychlostí, a ten by se byl nikdy ani nepokusil vystřelit. Ale takto šofér, vida, že vůz s policií před ním zahnul do úzké poboční uličky, zvolnil tempo, jel za ním a potom na rozkaz generála Potiorka musil pomalu couvnouti, snad na dvacet metrů od Principova revolveru.

Útočníkem, který tak chladnokrevně a bezpečně mířil a cíle se také nemínil, byl student Gavriilo Princip; druhý, který před tím hodil bombu, se jmenoval Vaso Čabrinovič a byl sazečem. Pocházeli oba z Bosny, ale poslední dobou dleli v Bělehradě. Princip dokončoval tam středoškolská studia za poměrů nejvš stísněných, kdežto Čabrinovič, byv z Bosny vypověden roku 1912 prý pro podcezení z agitací socialistických, pracoval v bělehradské státní tiskárně. Měli několik druhů a důvěrníků, takže proces byl zahájen před soudem v Sarajevě proti 25 osobám, které všechny příslušely do Bosny. Nad ostatní obžalované vynikal právě Gavriilo Princip, který podle očitéch svědků všechny svoje soudruhy zastíňoval jasností a rozhodností svého stanoviska; on také, o němž ostatně bylo nade vši pochybnost prokázáno, že nebral odnikud žádné podpory ani příspěvku, a který v den atentátu se dužil jednu korunu, prohlásil s úplnou určitostí:

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY

Z TOVÁRNÝ PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Sklady a generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorky na venek vyplaceně

The Telegraph:

„Zjišťujeme s podivem, že tyto dva znamenití muži s vtipem a vzděláním přivádějí do moderního světa daleko více divů, než bychom mohli v něm očekávat — i v knížce nových pohádek.“

The Irish Press:

„Tyto české pohádky jsou půvabné a mají skvělé obrázky. Mají víc o humor, jakého nebylo v pohádkách našeho dětství, v našem Grimmovi nebo Andersenovi. Proto je rády čtou děti, které v nich najdou svá kouzla, i dospělí, kteří s úsměvem čekají, jak to dopadne.“

Liverpool Post and Mercury:

„Pohádky bratří Čapků spojují úplnou a milou prostotu s nekonečným humorem. Koupíte-li tuto knížku pro děti, budete potřebovat pak ještě jednu pro sebe.“

The London Mercury:

„Tyto historiky jsou nesmírně rozmanité: jsou o listonoších,

policistech, kouzelnících, lékařích, princeznách, trampoch, vlách, detektivech, skřítcích, psoch, kočkách, lupičích a ptáčích.“

The Yorkshire Post:

„Karel Čapek, když začne psát pohádku pro děti, počíná si při tom jako opravdový milý dědeček. Zdá se nám, že hladí své malé posluchače po hlavě, když jim vypráví o podivných věcech, které se ještě dějí v tomto všedním životě — jak detektiv může chytit kouzelníka, jak draci se mohou dostat na úrad od oddělení ztracených věcí a jaké podivné pacienty mohou mít lékaři.“

MISTROVSKÉ DÍLKO JAROMÍRA JOHNA.

Jaromír John, jehož „Večery na slavníku“ drží si stále čestné místo ve válečné literatuře, otiskl v „Pestrém týdnu“ před rokem novelu, jež svým obsa-

hem i stylem připíná se ke zmíněné knize povídek, a dojde: k jejím nejlepším partím. Nutno proto vítat, že nezapadla v týdeníku, nalezši nakladatele, který jí popřál knižního vydání.

Při svém nevelkém rozsahu má Johnův „Zbloudilý syn“ strhující mohutnost, expresionistická zkratka zvýrazňuje tuto „historii jednoho člověka“, je to groteskně tragický obraz válečného šilenství, koncentrovaný v postavu podivného důstojníka, v němž srázejí se kontrasty na extrém vyhnané. Je to jakýsi tanec smrti důstojníka Milana, na jedné straně až chorobně milujícího matku a na druhé divoce zvířecího, se sadistickou rozkoší mučícího sebe i jiné, surově vraždicího. Z lásky k matce páše nejhorší zvěrstva, nad jejichž brutalitou stydné krev: je za to významněnáván a první, co udělá, je, že píše o tom něžný dopis matce a s nedočkavostí čeká, až ho dojde matka odpověď. Nedočká-li, vydraždí je to Milana k novým krutostem, mstí se nelidsky, opjí se do nepřítelů, vraždí a dává vraždit. John stupňuje tuto historii takřka každou řádkou a každým slovem, dá prožít Milanovi chvíle člověka, který je bezmála již na druhém břehu, a zde má také vrchol své povídky: v onom okamžiku, kdy Milan v horečce pohlédne na svého burše, židáčka Motě, sedícího s psí odaností u jeho postele. A tu se mu zdá, jako by tento sluha byl supem, čekajícím na jeho skon, a jako by tu nesešel z milosrdenství, nýbrž z rozkoše, již mu skýtal pohled na umírajícího netvora, který nešetřil nikoho a nyní zmírá bídně, v mučivých bolestech.

Ale John nekončí svou povídku skonem Milanovým. Byli válečný život Milanův přeplněn kontrasty, je kontrastem i jeho poválečný život: toto dravé, krvelačné zvíře, jež musilo po skončení války prchnout ze svého rodiště před lidmi,

dychticími se mu pomstít, končí po vystřídání různých zaměstnání i politických extrémů jako majitel „Kliniky loutek“, jako člověk, který je vážen a kterého děti milují, protože „pan Milan Kieferstein dává chlapcům obtisk a děvčátům — na která se směje — kouzelnou obálku“. Kieferstein, který „když mu bylo deset let, měl divadlo s mnoha loutkami“, z nichž figurka rytíře a sardinského krále se mu až stává chorobným komplexem, končí opět mezi loutkami, maje po boku svou matku, pro jejíž lásku zničil tolik životů.

Přčtete jedním dechem tuto nevelkou knihu, naplněnou podivnou silou, která strhne. Je to hrozivá věc, cosi až baladicky přízračného, kde postavy nabývají děsivých rozměrů. S textem Johnovým ideálně harmonují kresby Alfreda Justitze, jež nejsou ilustrací v běžném slova smyslu, nýbrž organickým doplňkem knihy: John a Justitz dali literatuře hodnotné dílo. Národní listy.

„Zvon“ o básních E. Valenty:

NEKOLIK LET: Člověk přímo okřeje lyrikou Edvarda Valenty. Několik let, jasnooká, bezstarostná poesie, jaké potřebujeme. Básník stáčí ku štěstí dva koně, žlutá bryčka, znění osmi podkov, shluky krav — vše mu zpívá do kroku k radosti života, ruralista čistého zrna. Věřt v dobro a milosrdenství a od shonu se odvrací se zamčenou duší. Jeho kulisy jsou lesy, scenerie, pole, údolí, louky. Maluje žánrové obrázky a zahrabe si i se hřbitovní strašidelností, když umrlčí sedí na hřbitovní zdi a dýchají umrlčinou. Někdy mladistvý nainví postoj galantních rytířů ze XIV. století, kdy touží, aby pro ni jedinou Pánbůh ho pokrýl vavříny a učinil hrdinou. Pěkná, pečlivá forma je knize k lepšímu.

Čtete Lidové Noviny

„Protože celá věc byla naprosto náš soukromý podnik a ne úřední, jak praví žaloba, Srbsko nemělo s tím co činiti a nemůže tudíž odpovídati za náš čin.“

Hlavní vinníci, Princip a Čabrinovič, byli odsouzeni na dvacet let do žaláře, stejně N. Grabež, který byl spolumnohavatelem atentátu. Unikli šibenici jen pro své mládí; nebylo jim ještě dvacet let. Z ostatních bylo jich devět osvobozeno, tři popraveni (2. února 1915) a zbývající obdrželi těžké tresty žalární.

Sarajevský proces nebyl ovšem poslední. Následovaly další v Travniku, v Tuzle, v Baňaluce, a dlouhá řada bosenských vlastenců persekvoována krutým a bezohledným způsobem. Ale všechno vyšetřování a pronásledování nevedlo k cíli, pro vídeňskou vládu tak žádoucím, k důkazu, že osnova-telek vraždy byly oficiální kruhy ze srbského království, ne-li srbská vláda sama.

R. W. Seton-Watson věnoval problému „odpovědnosti ze zločinu“ mnoho stránek zmíněné již knihy Sarajevo a jako typický Angličan po-

stupuje při tom nezaujatě a přísně, bez sentimentality, ale také bez předsudku. Závěrečné jeho slovo zní:

„Sarajevský zločin je nesmazatelnou skvrnou na hnutí pro sjednocení Jihoslovanů. Ale nechceme-li nadobro pozbýti smyslu pro nestrannost, musíme připsati hlavní vinu Rakousko-Uhersku, které politikou útisku doma a útočností za hranicemi popudilo všechny větve jihoslovanského kmeně. Vražda — nevrážda, v přetopeném kotli bylo by to vřelo dál, leč by bylo Rakousko rozvinulo politiku srovnatelnou s jihoslovanskými zájmy, nebo v opačném případě pokud by Jihoslované nestřásli jeho jha.“

Pro nás Čechy, kterým pojmenování „bratří Jihoslované“ nebylo nikdy jen prázdňím slovem, není možno při vší účt, kterou máme k velkému publicistovi a osvědčenému příteli Slovanstva, s tímto stanoviskem se ztotožnit docela.

Již koncem osmdesátých let a začátkem devadesátých přicházelo do Prahy mnoho mladých lidí, Srbů, Chorvatů, Slovinců, na studia, a nacházeli tu vřelého přijetí i poro-

měni. Půda byla dobře připravena. Před šedesáti i více lety čítali jsme s nadšením Chocholeoukům Jih, pak přišly knihy Josefa Holečka a předklady prstonárodní i umělé poesie jihoslovanské; srbsko-rusko-turecká válka vzbudila tak obrovský zájem a nelčené sympatie, že každý Jihoslovan, který se v Praze objevil, eo ipso byl považován za nejmilejšího přítele a druha.

Tehdáž byli naši jihoslovanští bratři zasvěceni také do počátků realismu a hnutí pokrokového, poznali Omladinu a pozorovali jak vzrůst strany sociálně demokratické a národně sociální, tak další zájmové rozvrstvení národa, jevíci se zejména v mocném postupu myšlenky agrární. Mnoho kvasu od nás přešlo na Balkán, mnohá semena jsme tam zasilili. A když přišly v roce 1913 balkánské války, nezůstali jsme netečnými diváky, a zejména naše lékařská inteligence spěchala pomáhati.

Proto v sarajevské tragedii, která rozdrtila oběti i útočnky, stojíme o mnoho stupňů blíže, než jiní Evropané, těm ubohým hochům, kteří z čistého idealismu odvážili se skut-

ků, jež civilisace ovšem právem odsuzuje.

Rakousko-Uhersko bylo osudem dvakrát a rozhodně varováno. Ztráta italských provincií a vytlačení z německé říše byla mementem, že není již čas na otročování uvědomělých národů. A přece vídeňská vláda zase vztáhla ruce po Bosně a Hercegovině, jako by to byla nějaká africká kolonie, a chystala se rozdělovati Balkán, zřizovati nové trůny, jako se to odvažoval ještě vídeňský kongres. „Ničeho nezapomněli, ničemu se nepříučili“ ve Vídni, schylovalo se k tomu, že osudy habsburské monarchie budou zase v rukou několika degenerovaných aristokratů a zpupných vojáků.

Princip, Čabrinovič i Grabež zemřeli za války v žalářích na tuberkulosu. Rakouští žalárnici neulehčili nikterak jejich trpkému osudu, svůj kalich utrpení vypili do dna. Nedočkali se konce světové války, k níž rány jejich bomb a revolverů daly první signál, nedočkali se míru, kterýž jejich vlasti dal sjednocení po bezpříkladných, nejtěžších obětech.